

HULLUKSI NIMETTY HUTTUNEN

Kulttuurintutkimuksen näkökulmia
hulluksi nimeämiseen
Arto Paasilinnan *Ulvovassa myllärissä*

Jani Tanskanen
Kirjallisuuden maisterintutkielma
Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Jani Tanskanen	
Työn nimi – Title Hulluksi nimetty Huttunen – kulttuurintutkimuksen näkökulmia hulluksi nimeämiseen Arto Paasilinnan Ulvovassa myllärissä	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year 12/2017	Sivumäärä – Number of pages 75 + 20
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielma tarkastelee hulluuden nimeämistä ja nimeämisen syitä Arto Paasilinnan Ulvova mylläri -romaanin (1981) kuvaamassa maailmassa. Teoreettiselta viitekehykseltään ja menetelmiltään tutkielma on yhteiskunnallisesti ja monitieteisesti orientoitunutta kulttuurintutkimusta ja kulttuurista mielenterveystutkimusta. Keskeisimmät tutkimukselliset virikkeet ovat Stuart Hallin analyyseistä, jotka kiinnittävät huomiota erilaisuuksiin, eroihin ja toiseuksiin sekä niiden kulttuuris-yhteiskunnalliseen rakentumiseen. Keskiössä on myös Hallin ja Michel Foucault'n kautta määrittävä näkemys vallan produktiivisesta ja kehämäisestä luonteesta.</p> <p>Tutkielma on artikkelimuotoinen ja koostuu johdanto- ja yhteenvetoluvusta sekä tutkimusartikkelin käsikirjoituksesta. Varsinaisena tutkimuskohteena on Paasilinnan romaani, joka myös asetetaan suhteeseen julkaisuajankohtansa ja muun hulluutta tematisoivan kotimaisen kaunokirjallisuuden kanssa. Lisäksi tutkielman johdanto- ja yhteenvetoluku käsittelee romaanin aikalaisvastaanottoa sekä yleisemmin hulluutta ilmiönä.</p> <p>Tutkielma osoittaa, että Ulvovassa myllärissä sen päähenkilön Gunnar Huttusen hulluksi nimeämisen taustalla on useita sosioekonomisia, kulttuurisia ja diskursiivisia tekijöitä. Kyse ei ole vain mielenterveydentilan toteamisesta, vaan muunkinlaisen toiseuden rekisteröimisestä ja kielenämisestä. Hulluuden nimeämisen vaiheet Ulvovassa myllärissä valaistuvat siten, että romaani ei yksilöi niitä, jotka ensimmäisinä nimeävät mylläri Huttusen hulluksi – siten nimeämisen prosessissa on osallisena koko yhteisö. Samalla romaani kuitenkin korostaa kylän sosioekonomisesti merkittävässä asemassa olevien jäsenten roolia. Heidät romaani jäsentää ”mahtimiehiksi”, ja heillä on yhteisössään hegemoninen valta-asema, johon kytkeytyy myös sukupuoli. Kun Gunnar Huttunen käsistään taitavana, voimakkaana, elinvoimaisena ja isokokoisena miehenä edustaa sellaisia ihanteita, jotka on kulttuuris-diskursiivisesti mielletty maskuliiniseksi, ”mahtimiehet” kokevat hänet oman maskuliinisuutensa uhaksi.</p> <p>Tutkielma nostaa Huttusen hulluksi nimeämisen keskeisimmäksi syyksi hänen poikkeavuutensa, joka uhmaa kulttuurista järjestystä. Samalla tutkielma muistuttaa poikkeavuuden suhteellisuudesta ja problematisoi fiktiivisen yhteisön tavan tarkastella hulluutta ylihistoriallisena ilmiönä aikuisuuden ja ihmisyyden vastakohtana. Olennaista on sekin, että Huttusen hulluksi ja oudoksi nimetessään yhteisö samalla määrittää itseään ja ihanteitaan, sekä se, että kyläläiset projisoivat itseensä kohdistuvia pelkoja Huttuseen. Tutkielma myös huomioi, että romaanin maailmassa erilaiset tiedonmuodot ja diskurssit risteivät siten kuin muun tutkimuksen mukaan todellisuudessakin. Lisäksi romaanin kuvaama hulluus hahmottuu tutkielman luennassa vuorovaikutuksellisenä luokkana ja kehävaikutuksen alaisena ilmiönä.</p>	
Asiasanat – Keywords hulluus, mielenterveys, nimeäminen, Arto Paasilinna, Ulvova mylläri	
Säilytyspaikka – Depository Musiikin, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos; Jyväskylän yliopisto; Jyväskylän yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

ARTIKKELIT

- I "Sanovat minua hulluksi" - Hulluuden nimeämisestä ja nimeämisen syistä Arto Paasilinnan Ulvovassa myllärissä. Käsikirjoitus vertaisarvioinnissa. Ennen julkaisemista pyydettävissä tekijältä.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ARTIKKELIT

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkielman tausta ja tavoitteet.....	1
1.2 Tutkielman tutkimusote, muoto ja rakenne.....	5
1.3 Aiempi Paasilinnaa ja hulluutta käsittelevä kirjallisuudentutkimus.....	7
2 ARTO PAASILINNAN TUOTANTO KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN KENTÄLLÄ.....	9
2.1 Paasilinnan tuotanto.....	9
2.2 Paasilinnan asema kirjallisuushistorioissa.....	10
3 ULVOVA MYLLÄRI JA MUUTA HULLUUTTA KOTIMAISESSA KIRJALLISUUDESSA.....	14
3.1 Ulvova mylläri teoksena.....	14
3.2 Ulvovan mylläriin vastaanotto.....	18
3.3 Muita kotimaisia hulluuskuvauksia.....	20
4 KULTTUURINTUTKIMUS JA KONSTRUKTIONISMI HULLUUSTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTINA.....	34
4.1 Kulttuurintutkimus ja avainkäsitteet.....	34
4.2 Hulluus ja hulluustutkimus.....	41
4.3 Rajankäyntien ja dikotomioiden analyysi.....	48
5 ETIIKKA JA EMANSIPAATIOTA.....	51
6 PÄÄTÄNTÖ.....	55
6.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset.....	55
6.2 Jatkotutkimusaiheita.....	60
6.3 Lopuksi.....	61
LÄHTEET.....	63

ARTIKKELIT

1 JOHDANTO

Tutkimalla suhtautumista normaalikansalaisen mallista poikkeaviin ihmisiin saadaan tietoa yhteiskunnan säännöistä ja ihanteista. Määritellessään tietyt ryhmät poikkeaviksi yhteisö lausuu käsityksen itsestään.

(Nygård 1988, 16.)

1.1 Tutkielman tausta ja tavoitteet

Sanoilla *hullu* ja *hulluus* on monia merkityksiä. Kyse ei ole vain mielenterveyden häiriöistä. Puhe on useamminkin jostain yleensäkin epätavallisesta ja poikkeavasta (Pietikäinen 2013, 12; Andersson 2008, 27–28) tai järjettömyydestä (*Kielitoimiston sanakirja* 2016, s.v. hullu). Monimerkityksisyys näkyy myös Arto Paasilinnan hulluutta tematisoivassa romaanissa *Ulvova mylläri* (1981), jossa päähenkilö Gunnar Huttusen naisystävä tuhahtaa olleensa hullu luotettuaan vilpilliseen nimismieheen: ”Ja mieki hullu uskoin petturia” (Paasilinna 1981, myöhemmin UM, 232). Ennen kaikkea *Ulvovassa myllärissä* hulluus liittyy kuitenkin teoksen päähenkilöön Gunnar Huttuseen, ja maisterintutkielmassani tarkastelen, miten ja mistä syistä *Ulvovan myllärin* kuvaama kyläyhteisö nimeää Huttusen hulluksi.

Ulvovassa myllärissä on kyse hulluksi nimeämisestä, hulluksi leimattuna elämisestä ja yhteisön suhteesta hulluksi kutsumaansa. Teos on tunnettu ja suosittu, ja siitä on tehty lukuisia teatterisovituksia. Lisäksi Jaakko Pakkasvirran ohjaama ja Vesa-Matti Loirin tähdittämä elokuvasovitus ilmestyi heti romaanin ilmestymistä seuraavana vuonna 1982. Juuri *Ulvovan myllärin* tunnettuus ja

suosittuus ovat toimineet yhtenä perusteena tutkielmälleni. Sitä, mitä ihmiset lukevat, on syytä tutkia. Ajatus on sama kuin kotimaisen populaarikirjallisuuden tutkimukseen erikoistuneella Juhani Niemellä (1975, 8): "[P]opulaarikirjallisuuden tarkastelulla on oikeutuksensa, joka nähdäkseni seuraa suoraan sen vaikutusvallasta." Niemi tosin tutkii kioskikirjallisuutta ja "huokeaa kirjallisuutta", jollaisiksi en laske *Ulvovaa mylläriä*, ja oikeastaan nykytutkimus on problematisoinut koko jaon korkeaan ja matalaan tai "huokeampaan" kirjallisuuteen.¹

Kirjoitan hulluudesta enkä esimerkiksi mielisairaudesta tai mielenterveyden ongelmista, sillä hulluus ei sanana rajoitu vain lääketieteen tunnistamiin ja tunnustamiin ilmiöihin (Jännti 2014a, 79). Käsitteillä mielisairaus tai mielenterveyden ongelmat en tavoittaisi kaikkea sitä, mistä *Ulvovassa myllärissä* puhutaan hulluutena. Teoksessa näkyy käsitys hulluudesta mielisairautenakin – päähenkilö Gunnar Huttunen saa lääketieteellisen diagnoosin, ja hänet sijoitetaan mielisairaalaan – mutta tämä on vain yksi osa teoksessa ilmeneviä tapoja hahmottaa hulluus. Aate- ja oppihistorioitsija Petteri Pietikäinen (2013, 15) on perustellut oman sananvalintansa *Hulluuden historiassaan* samoin perustein: "Kyse on siitä, että haluan katsoa ilmiötä lääketieteellistä näkökulmaa laajemmin. Haluan myös *demedikalisoida* hulluutta ja korostaa poikkeavan käyttäytymisen kulttuuri- ja tilannesidonaisuutta."

Se, miten hulluus määrittyy ja merkityksellistyy, vaihtelee (esim. Viljanen 2003, 32).² Siitä hyvän esimerkin antaa kansanedustajana ja runoilijana tunnettu psykiatri Claes Andersson pamfletissaan *Hulluudestamme ja hulluudestanne* (2008, 1. painos 2003). Andersson (2008, 48) kirjoittaa Kwakiutl-intiaaneista, joiden yhteisöön kuului vainoharhaisuuden vaade: "Jos joku jäsen ei osoittanut vainoharhaisuuden merkkejä, hänen [sic] karkotettiin yhteisöstä, jolloin hän jäi yksin eikä enää selvinnyt hengissä." Myöhemmin Andersson jatkaa:

1 Matalasta ja korkeasta ks. esim. Lehtonen 2000, 97, 101; Hypén 2015, 434.

2 Myös lääketieteelliset diagnoosit ja sairauskäsitykset ovat historiallisia tuotteita (Lönnqvist 2006, 34).

Länsimaisten normien mukaan täysin psykoottinenkin käyttäytyminen voi joissakin kulttuureissa olla syvästi kulttuuriin integroitu ja ritualisoitu tapa, jota ei lainkaan pidetä poikkeavana vaan joka kuuluu hyväksytyihin, jopa pakollisiin, käyttäytymismuotoihin (vrt. aiemmin mainitsemani Kwakiutl-intiaanit).

(Andersson 2008, 67.)

Hulluuden ja sen arkisten sekä fiktiivisten kuvausten ja hahmotustapojen tutkimus on tärkeää, koska se paljastaa ajatteluumme ja käyttäytymiseemme vaikuttavia käsityksiä, ennakkoluuloja ja normeja (vrt. Honkasalo, Salmi & Launis 2012, 14–15). Fiktio ei ole todellisuudesta irrallinen saarekkeensa, vaan fiktio ilmentää muun maailman käsityksiä sekä luo, ylläpitää ja uusintaa niitä (ks. esim. Novitz 1987, 188–190; Goodman 1993, 85; Berger & Luckmann 2002, 51; Rossi 2015, 80–81). Siksi fiktio voikin ohjailla myös käsityksiä aktuaalisen todellisuuden mielisairauksista. Nähdäkseni fiktiolla on mahdollisuuksia sekä kyseenalaistaa, monipuolistaa ja myönteistää hulluutta ja mielenterveyden ongelmia koskevia käsityksiä että uusintaa ja vahvistaa kielteisiä, yksinkertaistavia ja annettuina otettuja käsityksiä (vrt. Karkulehto 2011, 198).

Mielenterveyden häiriöt ja muukin poikkeavuus saavat yhä osakseen syrjintää, ja mielenterveyden häiriöihin liittyy ennakkoluuloja (Sakellari 2014, 12, 29). Samalla tutkimustieto osoittaa, että lyhytkin mielenterveysaiheinen opetus muuttaa nuorten mielenterveyskäsityksiä myönteisemmiksi ja ymmärtävämmiksi (Sakellari 2014, 55). Esitän paljonpuhuvan esimerkin kreikkalaisnuorten mielenterveyskäsityksiä koskevasta tutkimuksesta: Kun nuoria oli pyydetty ennen mielenterveysaiheista opetusta piirtämään ihmisiä, joilla on mielisairaus, moni nuori oli piirtänyt ihmiset mielisairaalaan ja jopa kalterien taakse. Ratkaisu kytkeytyy näkemykseen, jonka mukaan mieleltään sairaana pidetyt kuuluvat mielisairaalaan, suljettuun laitokseen. Kun nuoret saivat mielenterveysaiheista opetusta, mielisairaaloita kuvaavat piirrookset vähenivät ja kalterit katosivat. (Sakellari 2014, 49.) Kulttuurisesti on

kiinnostavaa, miksi mielikuvissa psykiatrisesti diagnosoidut sijoitetaan suljettuihin laitoksiin, vaikka nykyään vain harva diagnosoitu saa pakkohoitoa, ja vaikka mielenterveyden häiriöt ovat huomattavan yleisiä ja arkisia. Tuoreen Uudessa-Seelannissa tehdyn tutkimuksen (Schaefer, Caspi, Belsky, Harrington, Houts, Horwood, . . . Moffitt 2017) mukaan lähes kaikilla on jonkinlaisia mielenterveyden ongelmia ennen 38-vuotisuutta. Ne, joilla ei ole ilmennyt minkäänlaisia mielenterveyden ongelmia, jäivät tutkitussa 988:n ihmisen ryhmässä vähemmistöksi (171 henkilöä eli 17 prosenttia).

Hulluuden kulttuurinen tarkastelu on myös sikäli tärkeää, että hulluudessa ei ole koskaan kyse vain ihmisen sisäisestä todellisuudesta vaan myös suhteesta ympäröivään maailmaan. Hulluus kytkeytyy niin normalisaation kuin marginalisaationkin prosesseihin. Hulluutta käsiteltäessä on samalla kyse siitä, mikä on yhteiskunnassa ja kulttuurissa hyväksyttyä, normaalia ja legitiimiä. Toisin sanoen hulluuden kautta pääsemme käsiksi siihen, mitä kulloinkin ja missäkin on ajateltu sen vastakohtaksi, eli niin kuin historiantutkija Toivo Nygård (1988, 16) asian kiteyttää tutkielmani motoksi ottamassani muotoilussa: ”Tutkimalla suhtautumista normaalikansalaisen mallista poikkeaviin ihmisiin saadaan tietoa yhteiskunnan säännöistä ja ihanteista.” Vielä selkeämmin tätä hulluuden ja yleisemmin poikkeavuuden puolta havainnollistaa toinen historioitsija Kustaa H. J. Vilkuna:

Poikkeavuudet ovat ilmiöinä [--] erittäin keskeisiä muunkin kuin kuriositeetti-arvonsa vuoksi. Seurakunnalliset ja tavallisuutta kuvaavat asiakirjat eivät nimittäin selitä oikeastaan yhteisöllistä elämää paljoakaan – ainakaan narratiivisella tasolla. Sen sijaan poikkeavuutta kuvaavat lähteet kertovat paitsi itse poikkeavuudesta myös ja ennen kaikkea normaalista. Se, että yhteisö katsoi jonkun ilmiön tai henkilön poikkeavan vallitsevasta yhteisöllisestä normistosta, osoittaa selkeästi, millaisena yhteisö piti normaalia ja oikeanlaista elämää. Poikkeavuus tai ”toiseus” ikäänkuin heijasteli sitä tilaa, millaisen täydellisen yhteisön tuli olla ja jollainen se ei voinut olla ilman näitä poikkeavuuksia.

(Vilkuna 1996, 215)

Niin ikään Pietikäinen (2013, 15–16) kirjoittaa: ”[K]ulttuuri vaikuttaa hulluuteen mutta toisaalta myös hulluus vaikuttaa kulttuuriin eli niihin tapoihin, joilla miellämme itsemme, kanssaihmisemme ja ympäröivän sosiaalisen ja fyysisen todellisuuden.”

1.2 Tutkielman tutkimusote, muoto ja rakenne

Tutkielmani ote edustaa yhteiskunnallisesti painottunutta ja merkityksiin sekä tiedon ja vallan kysymyksiin keskittyvää kulttuurintutkimusta (*cultural studies*), jonka yleisluonteeseen kuuluu monitieteisyys. Siksi tutkielma ammentaa eri tieteenaloilta ja monenlaisista tutkimustraditioista, kuitenkin ennen kaikkea kulttuurintutkimukselle keskeisen Stuart Hallin ajattelusta ja analyyseistä. Kyse on myös kulttuurisesta mielenterveystutkimuksesta, jolla on kytköksensä laajempaan kulttuuriseen terveyden tutkimukseen, kuten myös terveys sosiologiaan (ks. Honkasalo, Salmi & Launis 2012).

Tutkielmani on artikkelimuotoinen, ja se koostuu artikkelikäsitelmistä ja tästä erillisestä johdanto- ja yhteenvedoluvusta, jossa esittelen tutkielman taustaa, teoriaa ja metodologiaa sekä tutkimuskohdettani laajemmin ja tarkemmin kuin merkkimäärältään rajatussa artikkelissa on mahdollista. Lisäksi kokoan tämän yhteenvedon lopussa tutkimukseni tuloksia ja johtopäätöksiä yhteen. Artikkelikäsitelmä on osa monitieteistä teosta *Kerrottu, koettu, kuvitettu hulluus. Mielenterveys, -sairaus ja hoito kulttuurisina kysymyksinä* (toim. Kirsi Heimonen, Saara Jäntti, Sari Kuuva ja Annastiina Mäkilä; teoksen nimi alustava). Teoksen alustavassa dispositiossa oma artikkelini sijoittuu kokonaisuuteen ”Taiteessa tuotettuja hulluuksia”. Teoksen ovat ideoineet ja kirjoittaneet Jyväskylän yliopiston kulttuurisen mielenterveystutkimuksen verkoston jäsenet, joihin itsekkin kuulun.

Artikkelikäsitteily on luonteeltaan yleistajuinen. Siksi se ei juuri avaa teoreettista viitekehystä tai metodeitaan, vaan teoria ja metodit saavat laajemman esityksensä tässä käsillä olevassa johdanto- ja yhteenvetoluvussa. Yleistajuisuuden tähden artikkelissa ei myöskään juuri esiinny vierasperäisiä tutkimuskäsitteitä. Lisäksi artikkeli viittaa lyhyesti moniin nykyistä kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimusta kiinnostaviin ongelmiin syventymättä niihin perusteellisesti. Artikkelin viittaa lyhyesti esimerkiksi kansallisuuden, maskuliinisuuden ja yleisemmin sukupuolisuuden problematiikkaan.³

Artikkelini tutkimusote on saanut virikkeitä erityisesti Stuart Hallin (1999a; 1999b) analyyseistä ja Päivi Rantalan (2009) väitöstutkimuksesta, joka on mikrohistoriallinen tapaustutkimus ja analyysi kylähulluudesta. Muista artikkelin viitteissä usein esiintyvistä lähteistä mainitsen Pertti Karkaman teoksen *Kirjallisuus ja nykyaika – Suomalaisen sanataiteen teemoja ja tendenssejä* (1994) ja psykologi Hannu Rädyn (1986; 1987) tutkimukset mielisairausten representaatioista ja mielisairautta koskevista asenteista. Karkaman tutkimusote keskusteluttaa yhteiskunnallisesti suuntautunutta teoriaa ja kaunokirjallisuutta. Rätyn puolestaan on tarkastellut jo 1980-luvulla hulluutta sivuavia kulttuurisia käsityksiä. Erityisen kiinnostavia nuo Rädyn empiiriset tutkimukset ovat *Ulvovan mylläri* näkökulmasta siksikin, että Rädyn tutkimukset ja Paasilinnan teos on julkaistu saman vuosikymmenen aikana.

---

3 Kansallisen projektin ja kirjallisuuden problematiikasta ks. esim. Hall 1999d, 48; Kirstinä 2007, passim.; Rantanen 1997, passim.; Anderson 2007, 43–88. Maskuliinisuudesta ja sukupuolisuudesta ks. esim. Jokinen 2000, passim.

1.3 Aiempi Paasilinnaa ja hulluutta käsittelevä kirjallisuudentutkimus

Ulvova mylläri on tunnettu teos, mutta se ei ole aiemmin herättänyt kirjallisuudentutkijoiden huomiota. Ylipäättään Paasilinnan tuotanto ei ole erityisemmin ollut kirjallisuudentutkimuksen kohteena, vaikka muutamia tutkimuksellisia avauksia on. Tutkimus on lähestynyt Paasilinnaa satiirikkona (Riikonen & Kivistö, 2012, 262, 330–355), ja Paasilinnan *Jäniksen vuotta* (1975) on tarkasteltu ainakin kahdessa tutkimusartikkelissa (Salin 2015; Hartikainen & Väisänen, 2016). Paasilinnasta on tiedettävästi järjestetty myös ainakin yksi akateeminen seminaari Utajärven Rokualla vuonna 2007 (Riikonen & Kivistö, 2012, 10).⁴

Hulluutta kirjallisuudessa on tarkasteltu viime aikoina muutamassa kotimaisessa väitöskirjassa (Tuohela 2008; Jäntti 2012; Ylä-Kapee 2014a; osin Joensuu 2012, 83, 90–91, 144, 255–264, 269–270), ja kirjallisuustieteellistä orientaatiota on myös Jutta Åhlbeck-Rehnin (2006) väitöksessä naispotilaiden diagnosoinneista ja kuvauksista. On myös hulluutta kirjallisuudessa tarkastelevia tutkimusartikkeleita (esim. Jäntti 2006; Tuohela 2006) ja kirjallisuudentutkijoiden populaareja kirjoituksia (esim. Sallamaa 1997; Sihvo 1990). Aiheesta on lisäksi esitelmöity (esim. Rahja 2011; Rahja 2010; Andersson & Pietikäinen 2014; Kukkonen 2014; Joensuu 2014a; Tuohela 2014). Se, mitä kirjallisuustieteellistä tutkimusta pidetään hulluustutkimuksena ja kutsutaan hulluustutkimukseksi, on tosin liukuvaa. Esimerkiksi Tuohelan (2008) väitöksessä ei käytetä sanaa hulluus, mutta aihepiirit ovat yhtäläiset. Lisäksi esimerkiksi narriperinteen tutkimus (kuten Bahtin 2002; Salin 2008) ja rajojen ylittämiseen sekä normirikkomuksiin keskittyvä transgressiotutkimus (kuten Lyytikäinen 2004; Joensuu 2004) lähenevät paikka paikoin hulluustutkimusta.

---

⁴ Lisäksi Tarja-Liisa Hypénin (2015) Jari Tervon kirjailijabrändiä tarkastelevassa tutkimuksessa verrokkina on mukana Arto Paasilinna. Epäilemättä Paasilinnasta on myös muuta tähän kirjaamatta jäänyttä tutkimusta.

Uusinta ja muutakin kansainvälistä hulluutta kirjallisuudessa käsittelevää tutkimusta tavoittaa Internet-sivustolta *The Madness & Literature Network* (www.madnessandliterature.org), joka on painottunut *medical humanities* -nimiselle tieteidenväliselle alalle.⁵ Varhaisemmasta tutkimuksesta kiinnostavan esimerkkiotannon puolestaan tarjoaa Feder (1983, 287–288) ensimmäisen lukunsa yhdennessätoista alaviitteessä. Varhaisin Federin listaama tutkimus on niinkin varhaiselta ajalta kuin 1920-luvulta. Ainsworth O'Brien-Mooren väitöstutkimus *Madness in Ancient Literature* (1924) käsittelee hulluutta esimerkiksi Homeroksen, Vergiliuksen ja Senecan tuotannoissa.

---

5 *Medical humanities* -alasta ks. Honkasalo, Salmi & Launis 2012, 8.

2 ARTO PAASILINNAN TUOTANTO KOTIMAISEN KIRJALLISUUDEN KENTÄLLÄ

2.1 Paasilinnan tuotanto

Arto Paasilinnan (s. 1942) romaanit ovat sekä humoristisia että satiirisia. Niissä on yleensä yhteiskuntakriittinen ote ja fantasian elementtejä – kuuluuhan teoksiin niin puhuvia hevosia, enkeleitä kuin avaruusolioitakin. Nykyinen fantasiatutkimus onkin usein käyttänyt Paasilinnaa esimerkkinä kirjailijasta, jonka kirjoja luetaan tai ainakin markkinoidaan realismina, vaikka ne ovat fantasiaa (esim. Hirsjärvi 2006, 172).⁶ Paasilinnan voisi nähdä jopa edeltävän tovin suosiossa elänyttä kotimaista uuskummaa (*new weird*), joka Markku Soikkelin (2013, 287) mukaan sekoittaa ”perinteisten genrejen aiheilmia ja motiiveja tarjoamatta lukijalle mahdollisuutta selittää eriskummallisia tapahtumia minkään tietyn lajityypin konventioilla”.⁷

Paasilinnan romaaneissa ollaan usein matkalla ja tien päällä. Esimerkiksi *Jäniksen vuosi* (1975) on kertomus työnsä ja järjestäytyneen yhteiskunnan jättävästä sekä suunnittelemattomalle matkalle lähtevästä Vatasesta, teoksessa *Hurmaava joukkoitsemurha* (1990) joukko elämään pettyneitä on viimeiseksi tarkoitettulla linja-automatkalla, ja tieteiskuvitelma *Koikkalainen kaukaa* (1987) kertoo matkasta Muupallolta Maapallolle sekä Lapista Helsinkiin ja takaisin. Myös omassa tutkimuskohteessani *Ulvovassa myllärissä* päähenkilö Gunnar

⁶ Fantasia- ja scifi-piireissä Paasilinna on toki huomioitu jo ajoissa (ks. Sarmavuori 1998).

⁷ Spekulaatiiviselle fiktiolle Suomessa tilaa raivannut kirjailija Johanna Sinisalo on kertonut haastattelussani 21.6.2017 saaneensa vaikutteita Arto Paasilinnan tuotannosta. Tallenne hallussani.

Huttunen on romaanin jälkimmäisessä osassa ikään kuin matkalla karatessaan mielisairaalasta kotikyläänsä. Paasilinna (2010, 292) onkin itse huomauttanut, että hänen romaaniensa muoto on usein vaellustarina.

Paasilinna (2010, 292) on kertonut kirjoittavansa paitsi vaellustarinoita myös pikareskeja eli veijariromaaneita. Sellaisia ovat varsinkin *Jäniksen vuosi* ja *Onnellinen mies* (1976). Niin ikään Paasilinnalle tyypillistä on käyttää ja sekoittaa erilaisia puhumisen ja havaitsemisen tapoja polyfonisesti eli moniäänisesti.⁸ Teosten kieli kytkeytyy yleensä vernakulaariin eli standardoimattomaan kansankieleen, joskin standardoimattomasti puhuvat niin teosten kuvaama rahvas kuin lääkärit ja nimismiehetkin.

2.2 Paasilinnan asema kirjallisuushistorioissa

Kotimaisen kirjallisuuden historioissa maininnat Arto Paasilinnasta jäävät vähäisiksi. Esimerkiksi *Suomen kirjallisuushistoria* -sarjan kolmannessa osassa (Lassila 1999) Paasilinna esiintyy hakemistossa vain kahdesti – siinä missä Veijo Meri mainitaan 18 kertaa. Tuossa teoksessa Voitto Ruohonen (1999, 277) tekee luvussaan ”Kirjallisuus ja arvokriisi” Joni Skiftesvikin novellien veijarihahmojen yhteydessä myönnytyksen Paasilinnan eduksi: ”Laajimmin yhteiskunnasta ja kulttuurista irtautunutta veijarihahmoa on käsitellyt Arto Paasilinna, jonka tuotannon keskeinen tyyppi se on.” Lisäksi viereisellä sivulla on Paasilinnasta pieni kuva ja kuvateksti: ”Arto Paasilinna julkaisi vuonna 1972 romaanin *Operaatio Finlandia*, joka kuvasi 'Ruotsin kesähyökkäystä Suomeen 1977'. Sen jälkeen hän on romaaneillaan noussut suosituimmaksi humoristiksi suomalaisessa kirjallisuudessa.” (Ruohonen 1999, 276.) Vaikka Paasilinna saa osakseen merkittävän tunnustuksen suosituimpana humoristina, hänet

---

8 Polyfonisuudesta ks. Bahtin 1991, 384–386.

mainitaan vain toisen, korkeakirjalliseksi katsotun Skiftesvikin käsittelyn yhteydessä. Lisäksi hänen teoksistaan mainitaan vain esikoisromaani.

Suomen nykykirjallisuus 1 -teoksessa (2013) Arto Paasilinna mainitaan hakemiston mukaan viidesti. Esikoisteos *Operaatio Finlandia* (1972) nimetään osaksi Suomen monipuolistunutta sotakirjallisuutta (Kirstinä & Turunen 2013, 52), Paasilinnan tuotanto katsotaan Jari Tervon kilpailijaksi ”machomiesten kuvaajana” (Kirstinä & Turunen 2013, 58), Paasilinnan suosio palautetaan mieskuvaan (Kirstinä & Turunen 2013, 59), Tuomas Kyrön romaani *Kerjäläinen ja jänis* (2011) nimetään pastissiksi Paasilinnan *Jäniksen vuodesta* (Kirstinä & Turunen 2013, 77) ja mainitaan, että *Jäniksen vuodesta* on Risto Jarvan filmatisointi vuodelta 1977 (Karkulehto, Käätä & Laine 2011, 327). Leena Kirstinä ja Risto Turunen (2013, 59) ilmoittavat luvussaan ”Nykyproosan solmukohtia ja avauksia”, että Paasilinna on myynyt hyvin ja saanut arvostusta ulkomailla. Katson toteavan kuvauksen viestivän implisiittisesti sitä asennetta, että Paasilinna tyhjentyy myyntilukuihinsa. Perinteisesti on ajateltu, että se, mikä myy, ei ole kirjallisesti kiinnostavaa (Hypén 2015, 31).

Kirstinä ja Turunen (2013, 59) huolehtivat sananvalinnoillaan siitä, etteivät he itse liitä Paasilinnaan myönteisiä määreitä: ”Hänen fabulointikykyään ihailaan, ja häntä osataan lukea rabelaismaisena ilveilijänä ja pohjoismaisen commedia dell'arten kehittäjänä”. Ilmaus *osataan lukea* implikoi nähdäkseni sitä kantaa, ettei Paasilinnaa ehkä sittenkään pitäisi lukea kuvatulla korkeakirjallisuuteen liitettyllä tavalla. Ongelmallisena pidän myös Kirstinän ja Turusen (mt.) tapaa palauttaa Paasilinnan tuotannon ulkomailla kohtaama suosio Paasilinnan mieskuvaan ja siihen, että Paasilinnan ”päähenkilö on yleensä mies, jolta puuttuvat itsetunto-ongelmat”. Selitys on riittämätön. Lisäksi katson mieskuvan kuvauksen yksinkertaistavaksi, sillä esimerkiksi *Ulvovassa myllärissä* päähenkilö painii jatkuvasti itsetunto-ongelmien kanssa. Paasilinnan mieskuvan kritiikkiin on toki syytä, mutta asia vaatisi

huolellisempaa ja tarkempaa paneutumista. Machomiehissä voisi nähdä ironisenkin ulottuvuuden.⁹

Suomen nykykirjallisuus 2 -teoksessa (2013) Paasilinna mainitaan hakemiston mukaan seitsemän kertaa. Enimmäkseen – kuudesti – Paasilinna mainitaan myyneimpien ja suosituimpien kirjojen tilastoinnin yhteydessä. Lisäksi Iris Schwanck (2013, 267–268) käsittelee neljän tekstikappaleen verran Paasilinnan vastaanottoa Ranskassa. Schwanck ilmoittaa Paasilinnan kansainvälisen menestyksen alkaneen *Jäniksen vuoden* ranskannoksesta vuodelta 1989. Oman *Ulvova mylläri* -tutkimukseni kannalta kiinnostavaa on, että *Jäniksen vuoden* jälkeen käänösvuorossa oli nimenomaan *Ulvova mylläri*. Teos kuuluu siis ranskalaisestakin näkökulmasta Paasilinnan arvostetuimpiin teoksiin.

Se, että Paasilinna jää *Suomen nykykirjallisuus* -teosparissa enimmäkseen mainintojen tasolle, ei oikeastaan poikkea teoskokonaisuuden yleisestä linjasta. Anna Helle on kuvannut sitä *Avain*-lehden arviossaan:

[T]eoksesta on turha etsiä kovin yksityiskohtaista tietoa yksittäisistä teoksista tai kirjailijoista, mikä oli mahdollista esimerkiksi Kai Laitisen kirjallisuushistorian lukijoille. Teoksia ja tekijöitä käsitellään tässä teosparissa useimmin osana jotakin laajempaa ilmiötä, jolloin melko erilaisiakin teoksia saatetaan niputtaa yhteen esimerkiksi niitä yhdistävän tematiikan takia.

(Helle 2014, 88.)

---

9 Paasilinnan kuvaamat miehet ovat suomalaisen miehen stereotypiaa heijastelevia karaktäärejä siinä määrin, että ne edustavat ainakin minun luennassani samalla hegemonisen maskuliinisuuden kyseenalaistamista. Samaan tapaan osa feministisestä kirjallisuudentutkimuksesta on suhtautunut naiskuvaltaan hyvinkin perinteisten, yksinkertaistavien ja ongelmallisten viihderomanssien lukemiseen (ks. Soikkeli 2016, 55). Ironisista lukutavoista ks. Rossi 2015, 88.

Helteen kuvaamalla tavalla esimerkiksi *Operaatio Finlandia* mainitaan teoksessa yhtenä sotakuvauksena lukuisten joukossa. Siksi *Suomen nykykirjallisuus* -teosparissa huomioni on kiinnittynyt pikemminkin Paasilinnaa koskevien luonnehdintojen sananvalintoihin kuin niiden niukkuuteen.

Pääsääntöisesti Paasilinnasta kirjoitettaessa muistutetaan hänen suosittuudestaan ja korkeista myyntiluvuistaan, mutta on mielenkiintoista, ettei hänen suosionsa ole johtanut hänen tuotantonsa tutkimukseen. Vaikka nykyinen kirjallisuudentutkimus on laajentanut tutkimuskohteensa alaa niin sanotusta korkeakirjallisuudesta myös populaariin kirjallisuuteen, kuten myös yleisemmin kulttuuriin ja teksteihin sekä niiden taustalla oleviin institutionaalisiin ja yhteiskunnallisiin prosesseihin, Paasilinna on jäänyt edelleen tutkimukselliseen katveeseen, joskaan ei täysin koskemattomaksi.

3 *ULVOVA MYLLÄRI* JA MUUTA HULLUUTTA KOTIMAISESSA KIRJALLISUUDESSA

3.1 *Ulvova mylläri* teoksena

Mylläri Gunnar Huttunen muuttaa peräpohjalaiseen kylään. Eletään 1950-lukua, ja sodat on käyty. Huttunen ulvoo öisin ja matkii kurkia sekä muita eläimiä. Kyläläisetkin päätyvät Huttusen jäljittelyiden kohteeksi. Ilottelun kanssa vuorottelee alakulo. Ällistynyt kyläyhteisö nimeää Huttusen hulluksi, ja kunnanlääkäri lähettää hänet mielisairaalaan. Sieltä hän karkaa kylänsä metsiin ja joutuu jahdatuksi. Tällainen on *Ulvovan myllärin* pääpiirteinen asetelma.

Romaanissa näkyy Paasilinnan tuotannolle tyypillinen yksilön ja yhteiskunnan epäsuhta. Todelliselle yksilöllisyydelle ei ole standardoituvassa ja kaksinaismoralistisessa yhteiskunnassa tilaa, Paasilinna viestii. *Ulvovassa myllärissä* kylänsä tavoista poikkeava Huttunen eristetään. *Jäniksen vuodessa* päähenkilö Vatanen puolestaan jättää sivilisaation vapaasta tahdostaan. Vaimoaan tai esimiestään Vatanen ei kuuntele. Tällainen henkilöahmojen välinpitämättömyys muiden asettamia odotuksia kohtaan näkyy jo Paasilinnan 16-vuotiaana kirjoittamassa julkaisemattomassa pienoisoromaanissa *Laki vaatii vainajia - Yhteiskunnallinen romaani rikollisten kansoittamasta yhteiskunnasta* (1958). Vaikka sen sankariin, sheriffi Denveriin, liitetään yhteisössä sellaisia ominaisuuksia kuin ”liialliseksi kohonnut alkoholin käyttö, laiskuus, itsepintaisuus ja epäoikeudenmukaisuus” (Paasilinna 1958, 22 / SKS KIA, Arto Paasilinnan arkisto), hän ei muuta tapojaan.

Toinen *Ulvovaa mylläriä* ja Paasilinnan muuta tuotantoa yhdistävä seikka on se, että romaani käyttää sekä huumorin että yhteiskuntaan

kohdistuvan satiirin keinoja (Kivistö & Riikonen 2012, 262, 330, 344–355). Tässä mielessä Paasilinnan tuotanto asettuu suhteeseen Veikko Huovisen tuotannon kanssa. Ne ovat kummatkin huumorin ja satiirin rajamailla, kuten Sari Kivistö ja Hannu Riikonen (2012, 330–355) osoittavat *Satiiri Suomessa* -teoksessaan. Satiiri ja huumori eroavat siten, että satiirilla on muitakin tehtäviä kuin hauskuuttaa ja herättää naurua – satiiri esimerkiksi kritisoi paheita (Kivistö & Riikonen 2012, 13–14). Toisaalta huumorikaan ei ole vailla vakavaa puoltaan (Hietalahti 2015, 20). Usein huumori kuitenkin näyttäytyy ”vain” huumorina, ikään kuin asiana, johon ei sisältyisi mitään vakavasti otettavaa. Ehkä juuri siksi Paasilinna (2010, 295) on itse joutunut huomauttamaan, ettei hän ole vain humoristi, ja että hänen kirjojensa syntyyn on vaikuttanut niiden tematiikka. Paasilinna kokee, että hänen teemoissaan näkyy oikeudentunto (mt., 281), ja että hänellä on kirjailijana ”tehtäviä, joilla on sanataiteellisten ansioiden lisäksi yleistä inhimillistä merkitystä” (mt., 293).

Niin kuin Kivistö ja Riikonen (2012, 262) huomioivat, *Ulvova mylläri* tarkastelee mielisairaalaan satiiriseen sävyyn. Silti romaanin mielisairaalaajakso jää vain yhdeksi pieneksi osioksi, ja nähdäkseni romaanin satiirinen kärki kohdistuu Huttusen kyläyhteisöön, jota enin osa romaanista kuvaa. Siksi olen jättänyt mielisairaalakuvauksen romaanin luvuissa 12–15 (UM, 68–92) analyysini ulkopuolelle ja keskittänyt yhteisön kuvaukseen. Muissa yhteyksissä myös mielisairaalaajaksoa olisi tähdellistä analysoida hierarkioineen ja diagnoosintoineen.

Teos ei julista suorasanaisesti olevansa Huttusen puolella. Siten se ei poikkea 1980- ja 1990-luvun kirjallisuuden yleisestä linjasta, jolle on tyypillistä jättää lopulliset arvovalinnat lukijan harteille (Ruohonen 1999, 278). Silti *Ulvovassa myllärissä* välittyy rivien välistä yksilöä ymmärtävä asenne. Narratologit puhuisivat Huttusen puolella olevasta sisäistekijästä tai implisiittisestä tekijästä, siis karkeasti ilmaisten tekstistä abstrahoitavissa olevasta asennoitujasta (ks. esim. Booth 1991, 71–76; Rimmon-Kenan 1991, 110–111; Salin 2008, 119–123). Biografisesti suuntautuneelle ja kirjailijan omista

intentioista kiinnostuneelle puolestaan Paasilinnan oma luonnehdinta *Ulvovasta mylläristä* Ritva Haavikon toimittamassa *Miten kirjani ovat syntyneet 4* -teoksessa on paljon puhuva:

Uskomaton yhteiskunnallinen syrjintä, ahneus ja omien etujen säälimätön ajaminen pakotti minut tarttumaan kunnalliseen korrupioon (*Ulvova mylläri*, 1981), enkä malttanut olla kertomatta, että yhteisöään lahjakkaammasta ihmisestä tehdään paitsi rikollinen, myös mielisairas. Se on älykkään hulluuden kuvaus, jossa ahdistettu ihminen muuttuu yleväksi eläimeksi.”

(Paasilinna 2000, 297)

Taustoittavassa luonnehdinnassaan Paasilinna ilmaisee selvästi olevansa päähenkilönsä puolella. Sen sijaan ilmaukset älykkäästä hulluudesta ja ylevästä eläimestä jäävät monitulkintaisemmiksi.

Kun kirjoitetaan 1980-luvun kirjallisuudesta, tavataan viitata tuolloin yleistyneeseen ja uudistuneeseen pahan tematiikkaan. Esimerkiksi Esa Sariolan, Annika Idströmin ja Juha Seppälän on nähty kuvanneen vuosikymmenen tuotannossaan pahaa, joka ei välttämättä saakaan palkkaansa. Tulkinta on sittemmin problematisoitu. Ville Sassi on käsitellyt väitöskirjassaan *Uudenlaisen pahan unohdettu historia* (2012) 1980-lukua koskevan pahuuskeskustelun kehkeytymistä ja huomauttanut, että pahaa on tematisoitu kotimaisessa kirjallisuudessa muulloinkin kuin 1980-luvulla. Oman aikansa moraalialia haastoivat jo Aleksis Kivi, Minna Canth ja Aino Kallas – eivätkä hekään ole poikkeuksia. Joka tapauksessa pahuus tematisoituu myös *Ulvovassa myllärissä*, vuosikymmenensä varhaisessa edustajassa. Pahuus ei kuitenkaan nivelly osaksi päähenkilöä, toisin kuin esimerkiksi Esa Sariolan 1980-luvun romaaneissa, vaan pahuus näkyy päähenkilön vastustajissa eli kyläyhteisössä, viranomaisissa, mielivaltaisen diagnoosin esittävässä lääkärissä ja kunnallispoliittisessa osoittelussa. Yhteistä Sariolan tuotannolle on

puolestaan se, kuinka Sariolalla ”pinnalta kunniallisissa keskiluokan ihmisissä piilee pahuutta ja miten heissä sopivissa oloissa pääsevät vallalle moraalittomuus, väkivaltaisuus ja häikäilemätön oman edun tavoittelu” (Ruohonen, 1999, 274). *Ulvovassa myllärissä* päältä päin kunnolliset kansalaiset osoittautuvat häikäilemättömiksi ja itsekkäiksi oman edun ajajiksi, toiset unohtaviksi ja heitä syrjiviksi sekä moraaliltaan kyseenalaisiksi tomppeleiksi.

Yhteisön ja instituutioiden edustama pahuus *Ulvovassa myllärissä* on jossain mielessä 1980-luvun kirjallisuuden ominaisuudeksi katsotun yksilön pahuuden vastakohta. Ruohonen (1999, 274) tiivistää 1980-luvun yksilöideologian *Ulvovalle myllärille* vieraalla tavalla: ”Arvomaailman suhteellistuminen ja eräänlainen uusmachiavellismi, ajatus, että minulla on oikeus toteuttaa elämäni täydellisesti muista piittaamatta, ovat niin ikään 1980-luvulta lähtien esille nousseita suuntauksia.” *Ulvova mylläri* tuo esiin päinvastaista: parempi on piitata muista ja heidän sovinnaisista tavoistaan, muuten tulee turpiin ja joutuu mielisairaalaan. Siinä missä esimerkiksi Sariolan pahoja tekevät päähenkilöt on nähty yhteiskunnallisen arvokriisin ja yhteisestä moraalista irrottautumisen heijastumana, Paasilinnan teoksessa pahuus on nimenomaan kollektiivissa ja sen yhteisessä sovinnaisuudessa.

On tietysti kysyttävissä, missä määrin vuonna 1981 julkaistu teos on suhteutettavissa nimenomaan 1980-luvun kirjallisuuteen. Tähdellisemmin voisikin puhua 1970- ja 1980-luvusta; jälkimmäinen vuosikymmenhän oli vasta alkanut. Lisäksi on huomioitava vuosikymmenyyden luonne ihmisen luomana ja siten keinotekoisena ajanmääränä. Niin kuin Sassi (2012, 17) kirjoittaa: ”Historia ei kuitenkaan muodostu tasavuosille jaottuvista ja yksioikoisilla nimikkeillä luonnehdittavista vuosikymmenistä, vaan lomittuvista ja monenkeskisistä prosesseista.”

3.2 *Ulvovan mylläri* vastaanotto

Ulvova mylläri on otettu vastaan arvostavammin kuin monet muut Paasilinnan teoksista. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* (Karonen 1981), *Aamulehden* (Seppälä 1981) ja *Turun Sanomien* (Parkkinen 1981) aikalaisarviot ovat yleisluonteiltaan myönteisiä. Silti romaani ei saanut vain kiitosta osakseen, vaan ainakin *Suomenmaan* (Stålhammar 1981) ja *Uuden Suomen* (Paavilainen 1981) arviot ovat täystyrmäyksiä. Matti Paavilaisen (1981) mukaan teos on ”vaariviihdettä”, ja Stålhammarista (1981) Paasilinna ”on tällä kertaa astunut välillä myös melko vahvasti tien sivuun”.

Monet aikalaisarvioista – niin myönteisistä kuin kriittisistäkin – kiinnittävät huomiota *Ulvovan mylläri*n vakavuuteen ja tragiikkaan. Esimerkiksi *Aamulehden* Arto Seppälä kirjoittaa: ”Arto Paasilinna näyttää käyneen totiseksi hänkin. Televisiolle sivutöinä urakoiminen on vienyt naaman peruslukemille? Vaiko 40 ikävuoden uhkaava lähestyminen?” Implisiittisenä taustaoletuksena vaikuttaisi olevan, että humoristisissa kirjoissa ei yleensä ottaen ole vakavaa puolta. Silti huumorilla ja komiikalla on huumorintutkijoiden mukaan lähes aina vakava puolensa (Hietalahti 2015, 20). Huumorin avulla voimme käsitellä vaikeitakin asioita, kuten *Ulvovan mylläri*n tapauksessa mielenterveyden rajoja, väkivaltaista syrjintää ja ihmisten leimaamista. Tähdellistä olisi myös huomata, ettei *Ulvova mylläri* satiirina voi välttää vakavia juonteita.¹⁰

Kaikki tarkasteleman *Ulvovan mylläri*n aikalaisarviot sympatisoivat yhteisönsä ahdistamaa Gunnar Huttusta ja hulluksi nimetyn roolia. Pienen poikkeuksen tekee *Aamulehden* Seppälä (1981), joka pitää Huttusta turhan karrikoituna: ”Oliko Gunnar Huttusen välttämätöntä saada näin räikeä hullunrooli? Onko jokaisen kaivettava oma mielenvikaisuutensa esiin näin

¹⁰ Suomessa korkeakirjallisuuteen liittyy vakavuus. Toisaalta pysyvämpi kotimainen kirjallisuus – *Seitsemän veljestä* malliesimerkkinä – on usein humoristista. (Hypén 2015, 440, 464.)

pöyristyttävän esimerkin takaa?” Seppälän luennassa korostuu yksilö ohi yhteisön, toisin kuin muissa arvioissa ja myös omassa luennassani. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* Vesa Karonen (1981) korostaa yhteisön ja yhteiskunnan ongelmia: ”Vastarannan mies joutuu ristiriitaan ympäristönsä kanssa, kuten toistuvasti käy Paasilinnan romaaneissa.” *Aamulehden* Seppälän yksilöä korostavaan luentaan kirjoittautuu kuitenkin se yhteisöllinen näkemys, että jokainen lukija voi nähdä Huttuksessa oman ”mielenvikaisuutensa”.¹¹

Hulluuteen kytketyistä merkityksistä aikalaisarvioissa toistuvat poikkeavuus, vastahanka, luonnonläheisyys ja jalon villin ideaalia muistuttava aitous. Huttusen hulluus nähdään myös vapautena (Karonen 1981) ja vapauden fantasiana (Paavilainen 1981) sekä taiteilijuutena (Karonen 1981) ja taiteilijasieluuutena (Heiskanen 1981). Huomionarvoista on, että hulluus ei merkityksellisty arvioissa järjen puutteena tai järjettömyytenä, vaikka hulluutta pidetään usein nimenomaan järjen puutteena tai vajavaisuutena.

Ulvovan myllärin vastaanotto uusintaa ja kierrättää hulluuteen kautta aikojen kytkettyjä merkityksiä. On esimerkiksi mielenkiintoista, että arvioissa näkyy hulluuden ja taiteilijuuden pitkä kulttuurinen kytkeytyminen siinä, kuinka Huttusta kuvataan nimenomaan taiteilijaksi. Itse *Ulvovassa myllärissä* ei puhuta taiteilijuudesta. Kyse on kriitikoiden tulkinnasta, jolle on ymmärrettävät historialliset perusteet. Taiteilijuus ja hulluus ovat tavanneet yhdistyä erilaisissa puheenparsissa ja kulttuurisissa jäsennyksissä itsestään selvästi (Pietikäinen 2013, 264–266; Kähmi 2015, 65–71; Koskinen 2006, 14–23, 25 31–32). Siksi taiteilijat ovat voineet jopa tietoisesti liittää itseään koskeviin mielikuviin viitteitä hulluudesta tai vähintäänkin ympäröivästä yhteiskunnasta erottavasta poikkeavuudesta ja erityislaatuisuudesta (Kuuva 2014; ks. myös Koskinen 2006, 35–37).¹²

11 Myös Pietikäinen (2013, 19) pitää esillä ajatusta hulluudesta meissä kaikissa: ”Carl Gustav Jungin mukaan hullun erottaa meistä muista se, että hulluudessa näkyvät ikään kuin suurennuslasin läpi ne piirteet, jotka meissä 'terveissä' ihmisissä ovat vaikeampia ja vaikeammin erotettavissa.” Pietikäisen (2013, 409) viimeisen alaluvun otsikko on ”Hulluus meissä ja muissa”.

12 Samaan tapaan myös ”eksentristä neroutta tai neroutta yleensä voi myös tietoisesti

3.3 Muita kotimaisia hulluuskuvauksia

Ulvova mylläri on syytä suhteuttaa muuhun kotimaiseen hulluuden kanssa tekemisissä olevaan kirjallisuuteen. Tehtävää kuitenkin vaikeuttaa se, että kotimaisen kirjallisuuden hulluuskuvauksista ei ole olemassa kattavaa akateemista yleisesitystä. Tässä luvussa esittämäni rakentuu siis oman lukeneisuuteni ja pintapuolisen selvitystyön varaan. Lisäksi apunani on ollut Hannes Sihvon (1990, 13–38) *Hullun kirjoissa* -teoksessa julkaistu essee ”Hullu kirjoissa”. Essee on tosin puutteellinen yhtäältä siksi, että Sihvo ei sisällytä monia keskeisiä hulluuden kuvauksia – esimerkiksi L. Onervan *Mirdjaa* tai Paasilinnan *Ulvovaa mylläriä* – selostukseensa, ja toisaalta siksi, että Sihvo käsittää hulluuden tavattoman laajasti. Kirjon runsaus tulee esiin seuraavassa: ”Sotahulluja vilisee Haanpään, Linnan ja Meren kirjoissa, kun taas toinen kansallinen erikoistautimme urheiluhulluus on ollut erityisesti Lehtosen ja Haanpään lämpimän innostuksen kohde (unohtamatta Peltosen Elmoa!)” (Sihvo 1990, 14).

Sihvon hulluuskirjojen esittelyssä lähes mikä tahansa poikkeavuus hahmottuu hulluutena, ja hänen keskeinen teesinsä on, että hulluus on oikeastaan kotimaiselle kirjallisuudelle ominaista, sen tunnuspiirre: ”Erikoisuus, erilaisuus ja hulluus – ei varsinaisesti psykiatrisessa vaan enemmän yhteisöllisessä mielessä – osoittautuu suomalaisen kirjallisuuden hellimmäksi ominaisuudeksi” (Sihvo 1990, 13). On totta, että henkilöhahmojen erikoisuus toistuu ja uusiutuu kotimaisessa kirjallisuudessa, mutta olisi aiheellista myös kysyä kontrastiivisesti, esiintyvätkö hulluus ja poikkeavuus kotimaisessa kirjallisuudessa sen enempää kuin muidenkaan maiden kirjallisuudessa. Olisiko täysin tavanomainen henkilö kirjallisesti kiinnostava tai edes mahdollinen?

---

rakentaa” (Koskinen 2006, 32). Ks. myös Koskinen 2006, 28–32.

Ongelmallisesti Sihvon (1990, 13) tavassa mieltää hulluus ”suomalaisen kirjallisuuden hellimmäksi ominaisuudeksi” on kansallisen essentialismin vaara. Ilmeisesti deskriptiiviseksi tarkoitettu toteamus voi merkityksellistyä myös vaateena 'suomalaisessa kirjallisuudessa tulee olla hulluutta, muuten se ei ole suomalaista kirjallisuutta'. Sosiologi Ilpo Helén (1997, 86) kielentää tällaisen normaalin mekanismin taitavasti: ”Lopulta normaali kietoi tosiasiat ja arvot – se mitä 'on' ja sen miten 'pitäisi olla' toisiinsa. Elämän tosiasiat määrittivät sen, mikä oli normaalia, elämä itse arvotti itsensä.” Kotimaisessa kirjallisuudessa on normaalia kuvata poikkeavuutta ja epänormaalia, niin paradoksaaliselta kuin väite kuulostaakin.

Sihvo ei ole ainoa, joka kytkee hulluuden kritiikittä suomalaiseen kirjallisuuteen tai suomalaisuuteen ylipäättään. Hanna Suutela (2006, 57, 58, 63, 67, 78–79) on osoittanut, kuinka media on luonut teatteriohjaaja Jouko Turkan persoonasta kansallisesti värittyneen kuvan hullun ja neron rajamailla käyvästä taiteilijasta. Suosittu animaatiisarja *Pasila* on ivannut suomalaista kulttuuria tai ehkä ennemminkin suomalaisen kulttuurin brändäämistä jaksollaan, jossa suomalaiset brändätään hulluiksi.¹³ Jopa Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlien osasisällöksi toteutettuun Ylen, Kansalliskirjaston ja muiden kirjallisuusinstituutioiden kirjallisuushankkeeseen *Kirjojen Suomi* (2017) kuuluu suomalaisista hulluuskirjoista käyty televisiokeskustelu.¹⁴ Niin ikään *Ulvovan myllärin* takakansiteksti kytkee hulluuden kansallisiin ihanteisiin: ”Huttusesta kasvaa perisuomalaisen miehen kuva” (UM, takakansiteksti).

Hulluus ei ole siis kulttuurisissa yhteyksissä vain väheksyttyä outoutta vaan myös salonkikelpoista ja idealisoitua erityislaatuisuutta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei kotimaiseen kirjallisuuteen sisältyisi myös hulluutta ja mielenterveyden ongelmia kielteisessä valossa tarkastelevia

¹³ *Pasila* 2.5. – *The Spin-Off*, jakso 24.

¹⁴ Hulluus oli Kirjojen Suomen ohjelmakokonaisuuteen kuuluvan *Pilkun jälkeen* -sarjan ensimmäisen jakson puheenaihe. Ensilähetys oli 13.2.2017. Niina Repo jututti kirjailija Monika Fagerholmia, kirjailija Mike Pohjolaa ja rap-artisti Palefacea. – Olen itse osallistunut *Kirjojen Suomi* -hankkeen suunnitteluun. Idea hulluusteemaan tuli kuitenkin työryhmän muilta jäseniltä.

kuvauksia. Mielenterveyden järkkymisen on kuvattu johtaneen hirmutekoihin esimerkiksi Elina Hirvosen romaanissa *Kun aika loppuu* (2015) ja Pirkko Saision romaanissa *Mies, ja hänen asiansa* (2016). Jari Nissisen *Paha mieli* (2015) ei juuri narsistin mieltä kaunistele.¹⁵ Arkinen puhe rekisteröinee tällaiset rikoksiinkin johtavat mielenterveyden häiriöt psykopatiaksi, joka on diagnoosina hyvin tuttu populaarikulttuurista (Pietikäinen 2013, 243). Suomessa ei kuitenkaan ole tietäkseni esiintynyt sellaista ilmiötä, jota Petteri Pietikäinen (2013, 247) kuvaa *Yhdysvaltojen* 1950-luvun psykopatiamaniaksi: ”Tuolloin amerikkalaiset kyllästettiin populaarikulttuurin kuvauksilla rikollisista ja muista psykopaattisista rauhanhäiritsijöistä.”¹⁶

Yhtä kaikki on kiinnostavaa, kuinka varhain kotimainen kirjallisuus on asettanut naurun kohteeksi hulluina pidettyjen sijaan ne, jotka mieltävät toiset hulluiksi. Tällainen *Ulvovan myllärin* kaltainen asetelma on esimerkiksi Bruno Nurmen (1891–1940) näytelmässä *Hullun kirjoissa* (1915). Siinä apteekkarin veljenpoikaa Allania aletaan väärinkäsityksen johdosta pitää hulluna, ja siksi apteekkarin perhe telkeää Allanin lukittuun huoneeseen. Komiikka rakentuu väärinkäsityksen varaan: kun perhe luulee Allania hulluksi, perhe tulkitsee kaikki Allanin sanat ja teot hulluuden merkeiksi. Siksi Allan ei häneen liitetyistä luuloista tietämättömänä esiinny edukseen, kun hän kertoo muusikon uransa käyvän hermoille. ”Siitä saattoi tulla aivan hulluksi”, Allan jopa sanoo (Nurmi 1915, 17), eikä tietenkään tiedä, että muut ottavat kielikuvan todesta. Lopussa sitten selviää, ettei kukaan ole hullu. Jossain mielessä näytelmän lopetus on hulluuden näkökulmasta nuiva, sillä lopun auvoa on hulluudettomuus. Silti näytelmän nauru kohdistuu nimenomaan niihin, jotka näkevät toisessa hulluutta ja eristävät tämän. Selväksi tulee niin Nurmen näytelmässä kuin *Ulvovassa myllärissä*, että yhteisö voi leipoa kenestä tahansa hullun.

15 En väitä, että esimerkiksi Hirvosen *Kun aika loppuu* suhtautuisi kielteisesti kuvaamaansa henkilöön, jonka mieli järkkyy. Myös hirmutekoja kuvaava kirjallisuus voi problematisoida mielenterveyden häiriöiden syitä ja nähdä ne yhteiskunnassa.

16 1950-luvun Yhdysvaltojen kiinnostusta psykopatiaan on selitetty kylmällä sodalla ja antikommunismilla (esim. Pietikäinen 2013, 247). Yhdysvalloissa pelättiin, että vihollinen voi olla paitsi ulkopuolella, myös kuka tahansa oman kansakunnan edustajista. Sama selitys pätee yhdysvaltalaisen scifin muukalaiskuvauksiin (esim. Koistinen 2015, 33).

Ulvovan mylläri ohella tunnetuin kotimainen teos, joka nauraa niille, jotka pitävät muita hulluina, lienee Aapelin humoristinen romaani *Siunattu hulluus* (1948). Siinä Rummukaisten veljeskolmikun nuorin, Elmeri, on saanut yhteisössään hullun roolin. Hän on yläkansakoulunopettajan vahakantisen päiväkirjan mukaan *vähäjärkinen ja löysäpäinen* (Aapeli 1948, 12), Vilippusveljen mukaan hullu jo syntymästään: ”toisenkaltainen kuin muut samasta pinteestä tulleet” (Aapeli 1948, 18). Vilippus tahtoo veljensä mielisairaalaan ja lähtee viemään tätä sinne toisen veljensä, Anan, kanssa. Matkalla kuitenkin sattuu ja tapahtuu. Värikkäiden vaiheiden jälkeen kolmikko palaa kotikylään – kukaan ei jää mielisairaalaan, mutta lukijalle tulee selväksi, että muissakin veljeksissä on erikoisuutensa. Tunnetuksi on tullut romaanin virke: ”Hyviä on vähän, pahoja vielä vähemmän, mutta meitä siunatusti hulluja laskematon määrä” (Aapeli, 151).

Ulvova mylläri, *Siunattu hulluus* ja *Hullun kirjoissa* -näytelmä edustavat samaa hulluudesta melskaavien kaksinaismoralismille naureskelevaa kirjallisuutta. Tietääkseni ne jäävät myös ainoiksi kotimaisiksi teoksiksi, joissa hulluuden nimeäminen ja sen yhteisöllinen luonne nousevat temaattiseen keskiöön. Hulluus on toki monesta muusta näkökulmasta esillä lukuisissa ja taas lukuisissa teoksissa. Lisäksi yhteiskuntakriittinen tulokulma hulluuteen näkyy monissa kirjoissa sivujuonteina tai yksittäisissä kohdissa. Esimerkiksi Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* (1954) ei ole romaani hulluudesta – ellei sitten sodan hulluudesta – mutta siinäkin sivutaan hulluutta kiinnostavasti ja nimenomaan yhteisöllisestä näkökulmasta. Upseeri Lammio ja keksijä-sotamies Honkajoki keskustelevat:

- Oletteko mielenvikainen?
- Herra kapteeni. Tällaista kysymystä ei epäilyksenalainen voi koskaan itse ratkaista. Sen asian määrittelee ympäristö.

(Linna 1956, 346.)

Linnan kuvaama dialogi kiinnittää huomion nimenomaan hulluuden *määrittelyyn*, joka tulee *ympäristöltä*. Toinen esimerkki olkoon Gösta Ågrenin runo "Vandrarna" kokoelmassa *En dal i våldet* (1990). Esitän sen rinnalla Caj Westerbergin suomennoksen:

Under min barndom
vandrade ännu / de
ovanliga fritt omkring / i sitt
liv. Först på 1950-talet /
spärrades de in.

I dag förstår jag, / att deras
galenskap / räddade dem /
från vansinne.

(Ågren 2016, 61).

Lapsuudessani vähän
erilaiset / vaelsivat vielä
vapaasti, / elivät elämäänsä.
Vasta 1950-luvulla
heidät teljettiin lukkojen taa.

Tänään minä ymmärrän, /
että heidän hulluutensa /
pelasti heidät
mielipuolisuudelta.

(Ågren 1991, 126.)

Hulluina pidettyjen omat kokemukset nousevat keskiöön sellaisissa romaaneissa kuin Aino Mannerin *Viesti yöstä* (1935), Maria Vaaran *Likaiset legendat* (1974) ja Juha Hurmeen *Hullu* (2012). Ne ovat kaikki omaelämäkerrallisia tai omakohtaisia – kukin omalla tavallaan. Mannerin *Viesti yöstä* edustaa todellisia mielisairaalakokemuksia tallettavaa muistelmakirjallisuutta (ks. Pietikäinen 2013, 357–358), siinä missä Vaaran ja Hurmeen teokset hyödyntävät enemmän fiktiota.¹⁷ Vaaran teos on sikäli kaunokirjallisesti merkittävä, että se kuvaa skitsofreenistä kokemusta skitsofreenistä kieltä tavoitellen. Niin kuin Markku Eskelinen (2016, 492) kirjoittaa: "Se on aivan omanlaisensa myöhäismodernistinen romaani, jonka keskeiset esteettiset, eettiset, poeettiset ja sosiaaliset ominaisuudet nousevat vakavan ja hengenvaarallisen sairauden syvyyksistä." Eskeliselällä on myös kanta omakohtaisuudesta:

¹⁷ Pietikäinen (2013) ei kutsu Mannerin teosta romaaniksi, mutta Tuohela (2014) pitää kirjaa ensimmäisenä suomalaisena mielisairaalaromaanina.

Voi hyvin olla, että Vaaran romaaneja on vaikea lukea kokematta niitä sekä kirjallisen että saatavilla olevan ulkokirjallisen informaation tarjoamalla perusteilla omaelämäkerrallisiksi. Tätä puolta mitenkään väheksymättä tai kiistämättä olen vain pyrkinyt osoittamaan tai vihjaamaan, että niitä kannattaisi lukea ennen kaikkea kiehtovana kaunokirjallisuutena, joka ei helposti palaudu tuntemiimme poeettisiin tai psykiatrisiin jäsennyksiin.

(Eskelinen 2016, 493.)

Mannerin *Viesti yöstä* jäi 1930-luvulla harvinaisen rohkeaksi avaukseksi omakohtaisista aroista kokemuksista. Edeltäjiäkin kuitenkin oli. Lappeenrannan naisvankilassa (*spinnhuset i Willmanstrand*) työskennellyt pastori Karl Johan Lind kirjoitti jo vuonna 1874 kokemuksistaan mielisairaalan potilaana. Kirja tosin julkaistiin vasta vuonna 1911. Teosta ei ole pidetty romaanina, ja sen nimi on *Ur en själasörjares anteckningar angående sinnessjuka och deras vård*. Siitä on julkaistu Kristina Labartin suomennos vuonna 1982.¹⁸

Omana aikanamme omaelämäkerrallisten hulluutta tai mielenterveyden ongelmia käsittelevien kertomusten määrä on ollut maailmalla nousussa (Jäntti 2014b).¹⁹ Trendi on näkynyt Suomessakin, jossa tilannetta kuvaa vuoden 2016 kevät: samoihin aikoihin ilmestyi kaksi masennuksesta kertovaa omakohtaista kirjaa. Pauliina Vanhatalon *Keskivaikea vuosi* on kirjailijan masennusaikaisen päiväkirjan pohjalta kirjoittamaa non-fiktiota, ja Katri Rauanjoen *Jonain keväänä herään* on omakohtaisiin kokemuksiin perustuva fiktiivinen romaani. Aiemmista nimenomaan masennusta puivista omakohtaisista kirjoista mainittakoon Tuula Kallisen *Varis* (2012), Ritva Hellstenin *Orvot* (2014), Tiina Martikaisen *Mikä äitiä vaivaa* (2004) ja Anna-Leena Härkösen *Heikosti positiivinen* (2001). Erikoismaininnan ansaitsee Merja Urponen-Tuukkasen

¹⁸ Lindin henkilötiedoista ks. Kotivuori 2005.

¹⁹ Omaelämäkerrat ja autofiktio ovat ylipäätään yleistyneet (Salin 2008, 12).

toimittama antologia *Sairauteni nimi on masennus* (2003), johon on koottu useita masentuneiden itse kirjoittamia kertomuksia.

Ennen melko huomaamattomaksi jäänyttä omakohtaisten masennuskirjojen buumia omaa masennustaan ja burn out -kokemuksiaan on kuvannut Neil Hardwick teoksessaan *Hullun lailla* (1999).²⁰ Lisäksi sosiologi J. P. Roos on esittänyt provokatiivisesti, että masennusta on kuvattu sellaisissakin omaelämäkerroissa, joita ei ole varsinaisesti tarkoitettu masennuksen kuvaajiksi. Roos (1999, 188) kirjoittaa miehisestä piilodepressiosta ja siitä, kuinka mieskirjoittaja voi kertoa ”oikeastaan täydellisen depressiotarinan mainitsematta kertaakaan sanaa masennus”. Hän tarjoilee esimerkiksi kirjailija ja elokuvaohjaaja Jörn Donnerin tuotannon:

Hyvä [--] esimerkki suomalaisen miehen piilodepressiosta löytyy mielestäni Jörn Donnerilta, jonka koko omaelämäkerrallinen tuotanto on oikeastaan piilodepression kuvausta – tässä mielessä avainteos on viimeisin, *Miksi olen* vuodelta 1998. Minulle oli tärkeä oivallus huomata, että Donnerin omaelämäkerrallisessa tuotannossa ei näytä olevan oikeastaan lainkaan onnen tai edes hyvän olon kuvauksia. Päähenkilö on aina ja kaikkialla tyytymätön, jopa tehdessään töitä. Hän on pyrkinyt Ruotsin filmi-instituuttiin, kunnanvaltuustoon, eduskuntaan, konsuliksi Los Angelesiin, europarlamentaarikoksi ja aina pettynyt ja kokenut työpaikkansa sekä työtoverinsa typeriksi ja mahdottomiksi ja työnsä yhdentekeväksi. Kirjojaan ja elokuviaan hän yhtäältä vähättelee, toisaalta katsoo että muut vähättelevät niitä aiheettomasti. Jopa saatu tunnustus, esimerkiksi Finlandia-palkinto, kääntyy päinvastaiseksi; kateelliset kollegat ja muutkin pitävät sitä Donnerin kirjoittajaminän mukaan täysin ansiottomana.

(Roos 1999, 186.)²¹

20 Olen käsitellyt omakohtaisia masennuskirjoja ja masennusblogeja Neil Hardwickin, Pauliina Vanhatalon ja blogikirjoittamista tutkivan Risto Niemi-Pynttärin kanssa *Yle Radio 1:n Kirjakerho*-ohjelmassa. ”Masennuksesta kertoville kirjoille on kysyntää”, ensilähetys 6.9.2016. Kuunneltavissa *Yle Areenassa*: <http://areena.yle.fi/1-3595159>

21 J. P. Roosin artikkelia on puolestaan hyödyntänyt kokeellisesta runoudestaan tunnettu kirjailija Harry Salmenniemi ensimmäisessä novellikokoelmassaan *Uraanilamppu ja muita novelleja* (2017). Monet Salmenniemen novelleista on rakennettu aiempien tekstien pohjalta. Novelli ”Piilodepressio” (Salmenniemi 2017, 113–130) ammentaa selvästi edellä lainaamastani Roosin artikkelista. Salmenniemi (2017, 113–114) kirjoittaa: ”Paras tuntemani

Kirjailijan omakohtaisia kokemuksia on tavattu nähdä myös L. Onervan *Mirdjassa* (1908). Se on paitsi dekadentti taiteilijaromaani myös kertomus hulluudesta. Päähenkilöä pidetään hulluna jo taiteilijuutensa ja muun erityisyytensä tähden, ja lisäksi romaanin loppupuoli on kuvausta siitä, kuinka sekä herkän että voimakkaan naisen mieli lopulta todella järkkyy. Sairaana Mirdja piirtelee syntymättömän lapsensa silmiä ja tuntee lapsen suolla. Siten Mirdja vertautuu Minna Canthin *Anna-Liisa*-näytelmän (1895) päähenkilöön, jota puolestaan piinaavat kokemukset hänen surmaamastaan äpärälapsesta. Taiteilija Mirdja, joka on vielä poikkeusyksilönä nimennyt itsensä hulluksi ja kodittoman kulkurin hengenheimolaiseksi (Onerva 1982, 236) – eli hän on romantisoinut hulluutta ja kutsunut itseään hulluksi – ei enää mielenterveyden häiriöstä kärsivänä tunnusta hulluuttaan:

Mirdja on kuullut itsestään sanan: mielisairas. Mutta sille hän vain nyökäyttää päätään: Niin, niin se on, minun mieleni on hyvin sairas...

Mirdja on myöskin kuullut itsestään sanan: hullu. Mutta sen on hän heittänyt pois: Ei, minä olen paljon viisaampi nyt kuin ennen, paljon viisaampi...

Sillä yöt läpeensä puhelee Mirdja nyt viisasten henkien kanssa.

(Onerva 1982, 287.)

---

esimerkki suomalaisen miehen piilodepressiosta löytyy kenraalimajuri, kirjailija ja poliitikko Kurt Martti Walleniukselta, jonka koko omaelämäkerrallista tuotantoa voi pitää piilodepression kuvauksena. Avainteos on vuonna 1933 julkaistu esikoiskirja *Ihmismetsästäjiä ja erämiehiä*, jossa Wallenius kuvaa siihenastista elämäänsä varsin avoimesti. / Lähes järkytyin huomattessani, ettei Walleniuksen omaelämäkerrallisessa tuotannossa ole oikeastaan lainkaan onnen tai hyvän olon kuvauksia. Päähenkilö on aina ja kaikkialla tyytymätön ja ahdistunut, myös tehdessään töitä. Hän on pyrkinyt Yleisesikunnan päälliköksi, Lapuan liikkeen pääsihteeriksi, kunnanvaltuustoon, kirkkovaltuustoon ja useimmiten myös päässyt sinne mihin on tahtonut. Silti hän on aina pettynyt ja kokenut työtoverinsa typeriksi ja työnsä yhdentekeväksi – jopa voimakkaimman kansanliikkeen aikaan 30-luvun alussa Wallenius pitää omia vaikutusmahdollisuuksia olemattomina ja liikkeen muita johtajia yksinkertaisina tunareina. Kirjojaan, laulunäytelmiään ja kuplettejaan hän yhtäältä vähättelee, toisaalta katsoo että muut vähättelevät niitä aiheettomasti. Saadut tunnustukset, kuten useat arvostetut taidepalkinnot ja jopa Mannerheimin myöntämä rautaristi, kääntyvät päinvastaiseksi; kateellinen sotajohto ja saamattomat kirjailijakollegat pitävät Walleniuksen ansioita mitättöminä, eikä papiston tekopyhyys anna hänelle mahdollisuutta iloita kirkon tunnustusmitalista.”

Todellisista kokemuksista ovat ammentaneet kirjoihinsa myös mielenterveystyön ammattilaiset, joiden näkökulma on toisenlainen kuin omista mielenterveyden ongelmistaan kirjoittaneiden. Toisaalta jotkut kirjoittajat, kuten Claes Andersson teoksessaan *Jokainen sydämeni lyönti* (2009), ovat kirjoittaneet sekä mielenterveyden ongelmia tarkastelevan ammattilaisen että itse kovia kokeneen näkökulmasta. Yksi varhaisimmista suomalaisten psykiatrien meille säilyneistä muistelmateoksista on 1800-luvulla Lapinlahden sairaalan ylilääkärinä toimineen Anders Thiodolf Saelanin muistikirjat, jotka tosin on julkaistu vasta vuonna 1981. Suomessa ei kuitenkaan ole julkaistu sellaisia mielenterveystyön ammattilaisten bestsellereitä kuin vaikkapa neurologi Oliver Sacksin tai erityispedagogi Torey Haydenin teokset ovat. Myös sellaiset kirjallisesti merkittävät tapauskertomukset kuin Sigmund Freudin *Tapauskertomukset* (suom. 2006) puuttuvat Suomessa.²²

Niin ikään omaisten ja läheisten näkökulma on kiinnostava. Sellaisen tarjoaa esimerkiksi Pentti Peltoniemen toimittama kirjoituskokoelma *Katson rohkeasti takaisin – Psyykkisesti sairastuneiden omaiset kirjoittavat* (1996).²³ Fiktiossa omaisten näkökulma esiintyy esimerkiksi Sofi Oksasen *Normassa* (2015), Maaria Oikarisen *Lucian silmissä* (2017), Anni Kytömäen *Kivitasussa* (2017), Aino Kiven *Maailman kauneimmassa tytössä* (2016) ja Elina Hirvosen romaaneissa *Että hän muistaisi saman* (2005) ja *Kun aika loppuu* (2015). Omakohtaisia romaaneja omaisten näkökulmasta ovat esimerkiksi Anja Kaurasen *Syysprinssi* (1996), Anna-Leena Härkösen *Loppuunkäsittely* (2005), Veikko Huovisen *Pojan kuolema* (2007) ja kirjailija Maria Vaaran tyttären Sarianna Vaaran *Huomenkellotyttö* (2013).

²² Kirjallisesti merkittäviä tapauskertomuksia on turha odottaakaan, sillä sairauskertomukset ovat tekstilajina muuttuneet niin merkittävästi. Niin kuin Janne Kurki (2006, 137) kirjoittaa *Tapauskertomusten* suomennoksen arvioissaan: ”Jos Freud kirjoittaisi nyt, ei hänellä olisi yksinkertaisesti aikaa moisiin kirjoitelmiin eikä hänen tyyliinsä voisi olla näin vapaata: kukaan kollega ei jaksaisi/ehdisi lukea tällaisia novelleja. Lisäksi Freudista olisi jo lääketieteen opiskelun ensi vuosina kitketty lavertelun idut ja oudot kysymykset: sairauskertomus alkaa tulosyylä ja loppuu WHO:n luokituksen mukaiseen diagnoosiin.” Huomioitava on myös lääkärin vaitiolovelvollisuus (vrt. Freud 2006, 20).

²³ Psyykkisesti sairaiden omaisten yhdistystoiminta alkoi 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla (Helminen & Kauttu 1998, 91).

Runoudessa hulluudella on itseoikeutettu sijansa niin mielenterveyden järkkymisenä kuin laajemminkin poikkeavuuden ja erilaisuuden kokemuksina. Tunnetuimpia aihepiirin runoja lienevät Eino Leinon ”Meri kuutamolla” kokoelmassa *Sata ja yksi laulua* (1898) ja Uuno Kailaan ”Partaalla” kokoelmassa *Paljain jaloin* (1928). Ensimmäiset säkeet ovat paljon puhuvia. Leinon runossa ”[m]inun mieleni on niin kummallinen”, ja Kailaan runossa ”[m]inä pelkään huoneessani”. Tällaisten yksilön kokemusten kuvaamisen lisäksi jo varhainen runous on pitänyt esillä yhteisöllistä näkökulmaa hulluuteen ja kääntänyt hulluuden sekä tavallisuuden nurinkurin. Siitäkin esimerkiksi käyköön Uuno Kailas ja ensimmäinen säkeistö hänen runostansa ”Yksinäinen ratsastaja” kokoelmassa *Silmästä silmään* (1926):

Sä yksinäisten polkua ratsastat
 pois heidän luotaan, jotk' ovat parvissaan.
 Sun erillesi, irti täytyy
     yhteisen hulluuden valtateistä.

(Kailas 1926, 88.)

Kailaan runossa hulluus on joukoissa ja massoissa, *parvissa*, ei yksinäisessä poikkeusyksilössä. Kyse on aikansa runoudelle tyypillisestä muista vähät välittävästä yksilö-individualistista, joka on tutkimuksessa usein palautettu filosofi Friedrich Nietzschen ajatteluun.²⁴

Taiderunouden lisäksi hulluuden ja mielenterveyden kysymykset esiintyvät myös kansanrunoudessa. V. Tarkiaisen ja Hertta Harmaan toimittamassa *Suomen Kansan Kanteleessa* (1943) on osasto nimeltä ”Alakuloisen mielialoja” (Tarkiainen & Harmas 1943, 306–310), ja masentunut tunnelma välittyy monesta muustakin runosta, kuten runoista ”Mie en terve lienekänä” (mt., 317) ja ”Parempi syntymättä” (mt., 342). Sana *hullu* esiintyy esimerkiksi runoissa ”Hullu tyttö, villi tyttö” (mt., 272), ”Ei ole hullun kieltäjää”

²⁴ Esimerkiksi Eino Leinon ja Nietzschen suhteesta ks. Oksala 1986, 40–44.

(mt., 300) ja ”Puutuin hullulle urolle” (mt., 397). *Ulvovan mylläriin* keskiöön kuuluva nimeämisen teema puolestaan esiintyy valikoiman osastossa nimeltä ”Sananalaisena” (mt., 348–355). Siitä nostan esimerkiksi D. E. D. Europaeuksen keräämän runon ”En huoli kylän sanoista”:

Kylä suuri, suita äijän,
silmiä sitä enemmän.
Joka suu sanoi minuista,
joka kehno kelläeli.
Sekin suu sanoi minuista,
sekin kehno kelläeli,
mik' ei maksa maasta vettä,
kujanmaan kusivesiä,
portin alta porrasvettä.

En huoli kylän sanoista
enkä vallan vaikunnoista,
ei oo tuojani torunut,
vetäjäni vertaellut.
Kuulen tuojani toruvan,
vetäjäni verta'avan,
taitan tanssista jalani,
kätken leikistä käteni,
sulen suuni laululoista.

(Tarkiainen & Harmas 1943, 352.)

Uudempi kotimainen runous on esimerkiksi kierrättänyt Internetissä julkaistuja mielenterveysongelmia sivuavia tekstejä. Tällaisia teoksia ovat esimerkiksi Harry Salmenniemen *Texas, sakset* (2010) ja Karri Kokon *Varjofinlandia* (2005). Runous on myös reagoinut aikamme medikalisaatioon eli lääketieteellistymiseen viittaamalla mielialalääkkeisiin. Niinkin tekee Salmenniemen teos (ks. Helle 2016, 114–115).²⁵ Hulluuden ja mielenterveyden parissa on myös kuvataiteilija Mikko Kuoringin teos *The Order of Things - An*

²⁵ Medikalisaatiosta ja lääkkeistymisestä ks. Tuomainen, Myllykangas, Elo & Ryyänen 1999; Pietikäinen 2013, 393–397.

Archeology of the Human Sciences (2011). Se on ottanut sekä nimensä että sisältönsä Michel Foucault'n samannimisestä klassikkokirjasta luettelemalla jokaisen Foucault'n englanninnoksessa esiintyvän sanan aakkosjärjestyksessä. Siten Kuoringin luettelossa esiintyy sellaisia litanioita kuin "psychology, psychology, psychology, psychosis".

Proosateoksissa hulluus on merkittävästi läsnä monissa Joel Lehtosen romaaneissa: *Villissä* (1905), *Paholaisen viulussa* (1904) ja *Mataleenassa* (1905).²⁶ Niin ikään monet Veikko Huovisen teoksista, erityisesti *Hamsteri* (1957) ja *Lampaansyöjät* (1970), kuvaavat niin erikoisesti käyttäytyviä ihmisiä, että hyvinkin voisi puhua hulluudesta. Samoin on Heikki Turusen *Kivenpyörittäjän kylän* (1976) ja *Simpauttajan* (1973) laita. Viisaan ja hullun rajanvetoa käsittelee mainiosti Maiju Lassilan *Liika viisas* (1915). Yhteisöstä poikkeamisen sijaan selkeämmin mielenterveyden järkkymiseen suuntautuu Marja-Liisa Vartion *Hänen olivat linnut* (1967), samoin kuin Kalevi Seilosen *Metsäroisto* (1986), jotka myös kummatkin ovat rakenteellisesti kokeilevia.²⁷ Sekä "hullunkurisesta" poikkeavuudesta että mielenterveyden ongelmista on kyse Anu Kaipaisen romaanissa *Arkkienkeli Oulussa* (1967).

Hulluutta lähellä oleva yksinkertaisuus tai idiotismi on saanut tunnetuimman kirjallisen ilmiänsä J. L. Runebergin Sven Dufvan hahmossa. Suomen sodassa kaatuvan sotilaan nimikkoruno on *Vänrikki Stoolin tarinoiden* ensimmäisessä kokoelmassa, jossa kuvataan, kuinka Sven "teki, mitä teetettiin, päin mäntyyn kaikki vaan" (Runeberg 1909, 301).²⁸ *Älyä* eli järkeä Svenillä on "vain rippehiä" (mt.).²⁹ Silti sodassa juuri Sven pelastaa joukkonsa ja saa samalla luodin rintaansa. Silloin kenraali Sandels sanoo, että luoti on päätynyt jaloon rintaan, ja sotaväessä käy muutenkin kuiske: "'Miel' oli Tuuvan', arveltiin, 'kyll' lyhyt mittojaan; / pää häll' ei ollut parhaita, mut sydän

26 Mataleenan "hullujen laulusta" ks. Lyytikäinen 1999, 213–214. Lehtosesta ja hulluudesta yleisesti ks. Sihvo 1990, 18–20.

27 *Metsäroistosta* ja sen paranoidisesta asetelmasta ks. Joensuu 2014b.

28 Linaan leipätekstissä Otto Mannisen suomennosta. Alkuteksti alaviitteissä. "[K]unde fås att göra allt, men gjorde allt på tok" (Runeberg 1883, 51).

29 "[E]n smula qvar" (Runeberg 1883, 50).

paikallaan'" (Runeberg 1909, 306).³⁰ Samankaltainen jalous liittyy Jorma Korpelan romaanissa *Martinmaa, mieshenkilö* (1948) esiintyvään apupoikaan nimeltä Eljas. Romaanissa ihmisiin kyllästynyt taiteilija Martinmaa tajuaa kylän idiootti Eljas esimerkkinään, mistä ihmisyydessä on kyse. Eljas on uhannut henkeään puolustaessaan kylän lapsia irti päässeiltä sonneilta. Näin taiteilija ajattelee:

Olisiko sinussa totuus, idiootissa... [-]

Mikä on totuus? Mikä on totuus, sitä hän ajattelee. Missä se on löydettävissä?

Ja äkkiä se hänelle selvenee, selvenee kuin salama, selvenee tuo yksinkertainen asia.

Totuus on rakkaus, joka ei etsi omaansa. Vain sellainen rakkaus, joka ei etsi omaansa.

Sillä totuus on Kristus, Ihmisen Poika, totuus on Mahatma Gandhi, erään ihmisen poika, totuus on Eljas, Elviiran äpäräpoika. Totuus on jokainen, joka itsensä unohtaen uhrautuu toisten hyväksi, jokainen, joka jaksaa rakastaa muita etsimättä omaansa.

Totuus on epäitsekkäs rakkaus.

(Korpela 1963, 255–256.)

Mistään vain kotimaiselle kirjallisuudelle tyypillisestä ilmiöstä ei kylläkään ole kyse – esiintyyhän ajatus hullujen ja idioottien totuudesta jo *Raamatussa*. Siinä Paavali kirjoittaa: "Jos joku teistä on olevinaan viisas tässä maailmassa, hänestä täytyy ensin tulla hullu, jotta hänestä tulisi viisas. Tämän maailman viisaus on näet Jumalan silmissä hulluutta." (1. Kor. 1: 18.) Kiven tuotannossa ajatuksen lausuu näytelmässä *Olviretki Schleusingenissä* Patrik, joskin vitsaillen: "Tarkan sotaherran tulee kaikkialta kiehtoa tietoja, ja narrit ja hullut ovat usein ilmoittaneet tärkeimmät salaisuudet" (Kivi 1984b, 45).³¹

Oman lukunsa hulluuden kirjallisissa esiintymissä muodostavat sivujuonteet sellaisissa kirjallisuuden kaanonin merkkitaupauksissa kuin

30 "'Ty visst var tanken', mente man, 'hos Dufva knapp till mått; / ett dåligt hufvud hade han, men hjertat, det var godt.'" (Runeberg 1883, 58.)

31 Hulluuden, tietämättömyyden ja narriuden suhteesta totuuteen ks. Salin 2008, 28–29, 32; Bahtin 2002, 232.

Seitsemässä veljeksessä ja *Kalevalassa*. Jukolan veljeksistä Simeon masentuu, ja muissakin veljeksissä on erikoisuutensa. *Kalevalan* Kullervon voi nähdä nykyajan syrjäytyneiden miesten myyttisenä prototyyppinä, ja muutkin *Kalevalan* henkilöt melskaavat ja käyttäytyvät sopimattomasti. Tosin on toki huomattava, etteivät sellaiset puolijumalat kuin Väinämöinen oikeastaan edes kuulu inhimillisen sovinnaisuuden piiriin. Silti Väinämöinen on esimerkiksi Tuonelan välle aivan kyllin lähellä ihmisiä, sillä kun Väinämöinen pyrkii manalaan, Tuonen tyttö varoittaa Väinämöistä kutsuen tätä hulluksi:

Kyllä Tuonetar toruvi,
 Manalan neiti riitelevi:
 ”Oi on, hullu, hulluuttasi,
 mies on mielesi vähyyttä!
 Tulet syyttä Tuonelahan,
 tauitta Manan majoille!
 Parempi sinun olisi
 palata omille maille:
 äijä on tänne tullehia,
 ei paljo palannehia.”

(*Kalevala*, 16. runo, säkeet 263–272.)³²

---

32 *Kalevalassa* mainitaan sana ”hullu” perusmuodossaan viidesti: 5. runo, säkeet 164–179; 16. runo, säkeet 263–272; 20. runo, säkeet 415–424; 26. runo, säkeet 278–289; 35. runo, säkeet 229–240. Lisäksi esiintyy monikko ”hullut huppeloitsemahan” (8. runo, säe 164). *Psykoterapia*-lehden nro 2–3 vuonna 1985 käsittelee *Kalevalaa*.

4 KULTTUURINTUTKIMUS JA KONSTRUKTIONISMI HULLUUSTUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTINA

Tutkimukseni edustaa kulttuurintutkimusta (*cultural studies*), hulluustutkimusta (*madness studies*) ja kulttuurista mielenterveystutkimusta. Kulttuurintutkimus on kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden koulukunta tai tutkimussuuntaus, joka on kiinnostunut monenlaisista muistakin asioista kuin hulluudesta. Hulluustutkimukseksi puolestaan lasken kaiken sellaisen tutkimuksen, joka tarkastelee tieteen, taiteen ja median tapoja esittää hulluutta ja sen hoitoa (Jäntti 2015; Jäntti 2014a, 77). Kuitenkaan esimerkiksi psykiatrinen tai psykologinen tutkimus ei ole hulluustutkimusta, ellei se ole kiinnostunut nimenomaan hulluuden *esittämisen* ja kulttuurisen muodostumisen sekä merkityksellistymisen tavoista. Kulttuurinen mielenterveystutkimus on ainakin väljästi ottaen hulluustutkimuksen synonyymi, sen korrektimpi ilmaisutapa.

4.1 Kulttuurintutkimus ja avainkäsitteet

Kulttuurintutkimus tavataan palauttaa Englannissa 1950-luvulla alkaneeseen tutkimussuuntaan, joka reagoi ajan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen (esim. Koskela & Rojola 1997, 166). Kulttuurintutkimus on kiinnostunut kulttuurisista merkityksistä, merkeistä ja teksteistä ja huomioi niiden poliittisuuden (esim. Rossi 2015, 72–73). Poliittikka hahmottuu tässä yhteydessä laajasti. Niin kuin Leena-Maija Rossi (2015, 73) kirjoittaa:

”[P]olitiikka on kamppailua merkityksistä: vakiintuneiden merkitysten saattaminen liikkeeseen, asioiden merkityksellistäminen uudelleen, on poliittinen teko.” Sillä, miten *Ulvova mylläri* merkityksellistää hulluutta, on poliittisia seurauksia, kuten myös poliittinen taustansa. Poliitiikka ei ole vain puolueiden, valtioiden ja esimerkiksi kuntien harjoittamaa politikointia vaan myös jokapäiväisen elämän ja arjen politiikkaa. Vaikkapa se, millä nimityksillä kutsumme toisiamme, on politiikkaa (Koivunen & Lehtonen 2010, passim.).

Kulttuurintutkimus ei ole ollut erityisen selvärajainen suuntaus tai alue, ja juuri siten kulttuurintutkimus on tahtonut profiloitua. Esimerkiksi Mikko Lehtonen (1994, 13) kirjoittaa: ”Kulttuurintutkimus ei ole yksi muodostuma, vaan monia.” Kulttuurintutkimuksella ei ole tai ainakaan sillä ei pitäisi olla yksityiskohtaisesti vakiintuneita ja kaavautuneita tapoja tehdä tutkimusta, vaan se problematisoi, haastaa ja uudelleenmuotoilee tutkimusentekotapoja. Toisaalta tutkimussuunnalla on tietysti yhteisiä välineitä, tieto-opillisia oletuksia ja intressejä. Avoimuus ei tarkoita anarkiaa, eikä mikä hyvänsä kulttuuria koskeva tutkimus ole kulttuurintutkimusta. Kulttuurintutkimukselle keskeistä on poliittisuus, yhteiskunnallisuus ja merkitysten, diskurssien sekä representaatioiden tarkastelu. Lisäksi kulttuurintutkimus on konstruktionistista (Kovala 2013; Alasuutari 2007, 24) ja siten anti-essentialistista (Rossi 2015, 91–107; Honkasalo 2000, 54). Konstruktionismin ydinajatus on siinä, että kielenkäyttö ei vain heijasta ja kuvaa maailmaa vaan myös luo ja rakentaa sitä tai tarkemmin sanoen kokemusta ja ymmärrystä siitä. Anti-essentialismi puolestaan tarkoittaa essentialismin eli olemuksellistavan ontologian vastustamista. Identiteetit eivät ole jähmeitä ja pysyviä vaan prosessinomaisia ja muuntuvia (esim. Hall 1999c, 251).

Kulttuurintutkimuksen keskeisiä teoreetikkoja ovat Stuart Hall ja Lawrence Grossberg (Lehtonen 1993, 13), joista omaa tutkimustani taustoittaa erityisesti Hall ja tämän yleistajuinen artikkeli ”Toisen speaktaakkeli”. Se on julkaistu Juha Herkmanin suomennoksena Hallin valikoimateoksessa *Identiteetti* (1999). ”Toisen speaktaakkeli” tarkastelee erilaisuuden, erojen ja

toiseuden esittämistä ja representointia joukkoviestimissä ja populaarikulttuurissa. Fokus on etnisissä ja rodullisissa eroissa – käytännössä siinä, kuinka mustia on representoitu – mutta samat ajatukset ovat sovellettavissa muihinkin erojen ulottuvuuksiin (Hall 1999a, 139).³³ Lisäksi ajattelen, että Hallin analysointitavat sopivat paitsi populaarikulttuurin myös taiteen tarkasteluun. Vaikka kulttuurintutkimus on perinteisesti kyseenalaistanut populaarikulttuurin ja taiteen dikotomian, minusta on yhä mielekästä puhua kaunokirjallisuudesta taiteena eikä vain kulttuurina. Aina raja-aitoja ei tarvitse kaataa nähdäkseen niiden yli tai pitääkseen niitä joustavina ja liikkuvina.

Omassa tutkimuksessani erityistä painoa on sillä Hallin (1999a, 152) ajatuksella, että sosiokulttuurisia kategorioita, kuten sukupuolta, etnisyyttä tai luokkaa, ei tule tarkastella vain sellaisinaan, vaan kietoutuneina toisiinsa. Erilaiset yksilöön ja yhteiskuntaan liittyvät tekijät vaikuttavat yhtäaikaisesti.³⁴ Siksi kiinnitän *Ulvovan myllärin* luennassani huomiota muihinkin Gunnar Huttusen toiseuden muotoihin kuin varsinaiseen hulluuteen – ja kuten artikkelissani osoitan, syyt Huttusen hulluksi nimittämiseen itse asiassa kytkeytyvät keskeisesti esimerkiksi Huttusen ruumiillisiin ominaisuuksiin ja siviilisäätyyn. Tässä mielessä otteeni on sama kuin Hallilla (1999a, 203), joka tarkastelee ”hottentottien Venukseksi” kutsuttua naista ja sitä, kuinka tämän kehoa ”luettiin’ kuin tekstiä elävänä osoituksena, todisteena tai Totuutena, joka todisti hänen absoluuttista toiseuttaan”. Oikealta nimeltään hottentottien Venus oli Saartje Baartman – hänet tuotiin Etelä-Afrikasta Englantiin vuonna 1809 länsimaalaisten ihmeteltäväksi (Hall 1999a, 200–201).

33 Toiseus, erilaisuus ja poikkeavuus ovat lähikäsitteitä mutta eivät täysin synonyymisiä. Toiseus ja erilaisuus poikkeavat toisistaan siten, että ”erilaisuus on lähinnä kuvaileva ja toiseus taas strateginen käsite, jonka avulla voi analysoida nimenomaan valtasuhteita” (Löytty 2005b, 182). Poikkeavuus ja erilaisuus eroavat Pertti Karkaman (1994, 131) mukaan siten, että poikkeavuus kyseenalaistaa tavoiterationaalisuuden eli sellaisen välineellisen järjenkäytön, jossa järki on on altistettu ennalta määrättyjen ja mahdollisesti ongelmallisten tavoitteiden palvelukseen. Mainittujen käsitteiden suosittuudesta ks. Badiou 2004, 29–30; Puolimatka 1999, 73; Karkama 1994, 303; Saariluoma 2000, 11–12.

34 Ks. myös Butler 2006, 50.

Kulttuurintutkimukselle ominaiseen tapaan tarkastelen vallan kietoutumista ja kytkeytymistä tietoon ja nimeämiseen. Niin kuin Hall (1999a, 193) korostaa, valta ei ole vain taloudellista riistämistä ja fyysistä pakottamista, vaan valtaa on myös valta "esittää joku tai jokin tietyllä tavalla tietyn representaatiojärjestelmän sisällä". Valta ei vain pakota ja estä, vaan se myös tuottaa – kyse on tiedon, diskurssien ja tiedon kohteiden tuottamisesta ja käytäntöjen sekä instituutioiden muodostamisesta (Hall 1999a, 196). Tällaisten teoreettisten lähtökohtien taustavaikuttimena on niin Hallilla kuin muullakin kulttuurintutkimuksella Michel Foucault'n ajattelu (ks. esim. Foucault 2005, 237; Honkasalo 2000, 56; Rossi 2015, 83). Siksi oletan niin ikään Foucault'ta seuraten, että valta on läsnä kaikissa ihmisten välisissä suhteissa (Lindroos 2008, 187) ja koskee siten kaikkia. Valta ei myöskään ole yksisuuntaista vaan kehämäistä – se sisältää sekä vallan toimijat että kohteet (Hall 1999a, 196, 200). Niin kuin Hall (1999a, 196) asian ilmaisee: "[V]allan kierto tempaa mukaan jokaisen – sekä valtaapitävät että siitä osattomat – *vaikkakin eri tavoin*."

Tieto ei ole yleispätevää ja ylihistoriallista, vaan tiedon muodostumista ja tuottamista ohjaa yhteiskunnallinen maailman havaitsemisen tapa (Honkasalo 2000, 56). Siksi tieteellinenkin tieto on voinut olla rassistista ja kolonialistista (Hall 1999a, 196). Tutkimuksessa meidän on oltava herkkiä huomioimaan tiedon muodostumisen taustalla vaikuttavia ja mahdollisesti helposti piiloutuvia yhteiskunnallisia tekijöitä, asenteita, arvoja ja oletuksia. Ja sama pätee *itse* tuottamaamme tietoon. Sekin muodostuu tietynlaisista positioista käsin, ja juuri siksi kulttuurintutkimusta on kritisoitu relativismista ja siitä, kuinka relativisti voi nähdä tietyt asiat toisia moraalisesti kyseenalaisempina tai epätodempina.³⁵ Nähdäkseni tiedon suhteellisuuden tiedostamisen ei kuitenkaan tarvitse tarkoittaa sitä, että kaikki tieto olisi samanarvoista. Päinvastoin kulttuurintutkimuksen, kuten ylipäätään konstruktionistisesti suuntautuneen tutkimuksen, olisi mielekästä toimia nimenomaan moraalisen

---

35 Mainitsemaani kritiikkiä esittää esimerkiksi Tere Vadén (1998) Olli Löytyn teoksen arviossaan.

ulottuvuutensa ymmärtäen. Niin kuin arvostamani filosofi Ian Hacking kirjoittaa:

Vaikka moraaliset huolenaiheet liikuttavat syvästi monia konstruktionisteja, yleispätevässä puheessa sosiaalisesta rakentumisesta huomio käännetään usein pois moraalisisista kysymyksistä. Tämä johtuu epäilemättä ainakin osittain joissain konstruktionisteissa havaittavasta hermostuneisuudesta: heidän on vaikea myöntää moraalisuuden idea mahdolliseksi. Mutta jos toiminnan ydin on moraalinen, ei tulisi turhaan kainostella sen sanomista ääneen.

(Hacking 2009, 90.)

Tiedon taustalla vaikuttavista yhteiskunnallisista tekijöistä kirjoittaminen voi olla vaarallista aikana, josta puhutaan post-faktuaalisena ja totuudenjälkeisenä. Silti olisi vielä vaarallisempaa ja tieteen sekä tutkimuksen perusluonteen vastaista puhua varmasti todesta tiedosta. Jatkuva epäily, kritiikki ja kyseenalaistaminen kuuluvat kaikkeen tieteeseen ja tutkimukseen – eivät vain kulttuurintutkimukseen. Juuri siksi en pidä kulttuurintutkimusta tieteen vastaisena. Pikemminkin kyse on tieteen muokkaamisesta ja korjaamisesta. Tieteen kuuluu korjata itse itseään ja altistaa itsensä keskustelulle sekä kritiikille. Syytä on myös varoa sellaisia karkeita yleistyksiä, joissa puhutaan yksioikoisesti *tieteellisestä tiedosta ja diskurssista* tai esimerkiksi *lääketieteellisestä* tai *psykiatrisesta tiedosta ja diskurssista*. Tosiasiassa ei ole mitään yhtä tiedettä, yhtä lääketiedettä tai yhtä psykiatriaa, vaan niiden sisällä on koulukuntaeroja, näkemyksiä ja kiistoja. Niin kuin Marja-Liisa Honkasalo (2000, 63) Paul Atkinsonin tutkimusta soveltaen kirjoittaa: ”Professionaalinen tieto on kaikkea muuta kuin homogeeninen, ja biolääketiede käytäntönä ei ole

universaalinen vaan rakentuu paikallisesti uusilla tavoilla ja uusien muotojen välityksellä.”³⁶

Tapani käyttää diskurssin käsitettä palautuu Michel Foucault'n *Tiedon arkeologiaan* (2005, 143), jossa diskurssi ”tarkoittaa samasta muotoutumisjärjestelmästä peräisin olevien lausumien kokonaisuutta”. Eri muotoutumisjärjestelmät merkityksellistävät eri tavoin.³⁷ Selvemmin ja lyhyemmin määrittelen diskurssin puhetavaksi ja -käytännöksi, joka merkityksellistää eli antaa merkityksiä ja konstruoi tai tuottaa käsityksiämme todellisuudesta (ks. myös Hall 1999b, 98, 105). Merkitys puolestaan on *Kielitoimiston sanakirjan* (2017) mukaan se, mitä jokin tarkoittaa, ilmaisee, esittää tai symboloi. Merkitystä ei tule sekoittaa määritelmään, joka sanakirjan mukaan on ”käsitteen olennaisten ominaisuuksien lyhyt, tarkka kielellinen kuvaus”. Määritelmä ei ikinä esitä tyhjentävästi merkitystä. Merkitys on jotain laajempaa ja kahlitsemattomampaa. Niin kuin Hall kirjoittaa:

Mutta viime kädessä merkitykset alkavat lipsua ja liukua. Ne alkavat ajelehtia, vääristyä tai taipua uusiin suuntiin. Vanhoihin merkityksiin ympätään uusia. Sanat ja kuvat kantavat konnotaatioita eli lisämerkityksiä, joita kukaan ei voi täysin kontrolloida, ja nämä marginaaliset tai salatut merkitykset nousevat pintaan ja sallivat erilaisten merkitysten rakentamisen, eri asioiden näyttämisen ja niistä puhumisen.

(Hall 1999a, 210–211.)

Diskurssien tarkastelussa olennaista on huomioida niiden moneus (Foucault 2005, 208; Hall 1999b, 83). Siksi esimerkiksi *Ulvovan myllärin* kuvaama yhteisö lähestyy hulluutta erilaisten, esimerkiksi lääketieteellisesti ja arkisemmin värittyneiden, diskurssien kautta. Ja niin kuin osoitan

³⁶ Ks. Atkinson 1995; Berg & Mol 1998.

³⁷ Foucault (2005) välttää esittämästä lopullista diskurssin määritelmää, mutta lainaamani diskurssin kuvaus on useista Foucault'n esittämistä kuvauksista täsmällisin ja ainoa, joka Foucault'n (mt., 143) mukaan ”voidaan vakiinnuttaa”.

artikkelissani, nuo diskurssit risteävät ja vaikuttavat toisiinsa (vrt. Hakosalo 2012, 51; Hall 1999b, 100). Siksi on Foucault'n (2005, 208) sanoin huomattava, että analyysin ”tarkoituksena ei ole hävittää diskurssien moninaisuutta ja piirtää ykseyttä jonka tarkoituksena on totalisoida diskurssit, vaan sen tarkoitus on jakaa diskurssien erilaisuus erilaisiin hahmoihin”. Huolimattomassa analyysissä diskurssin käsite voi yleistää ja yksinkertaistaa. Siksi esimerkiksi käsitettä ”kolonialistinen diskurssi” on kritisoitu siitä, että ”se totalisoi ja yksinkertaistaa todellisuutta” (Löytty 2005a, 23). Kolonialismiakin on ollut monenlaista.

Toinen olennainen seikka diskurssien tarkastelussa on pureutua niihin *käytäntöinä* (Foucault 2005, 232; Hall 1999b, 99). Niin kuin Foucault (2005, 231–253) useaan otteeseen huomauttaa, mikään yksittäinen tiede tai oppiala ei voi olla diskurssi, vaan kyse on käytännöistä, jotka kyllä kytkeytyvät oppialoihin ja muunlaisiin instituutioihin. Foucault (2005, 232) kirjoittaa psykiatriaan kytkeytyvästä diskursiivisesta käytännöstä:

Käytäntö ei kuitenkaan ilmene ainoastaan tieteen aseman saaneessa ja tieteeksi itseään käsittävässä oppialassa; se esiintyy yhtä lailla juridisissa teksteissä, kirjallisuudessa, filosofisissa pohdiskeluissa, poliittisissa päätöksissä, jokapäiväisessä jutustelussa ja mielipiteissä. Diskursiivinen muodostelma, jonka olemassaolon psykiatrian oppiala tekee mahdolliseksi paikantaa, ei ole läheskään samanlaajuinen kuin oppiala itse: se tulvii selvästi oppialan rajojen yli ja on läsnä kaikkialla siinä.

(Foucault 2005, 232.)

Omassa tutkielmassani diskurssit ovat vielä sikäli erityisessä asemassa, että tarkastelen diskursseja fiktion kuvaamassa maailmassa. Samalla tuo fiktiivinen maailma on tietysti itsessään diskursiivisesti muodostunut.³⁸

---

38 Kirjallisuudesta ja diskursseista ks. Sevänen 2011; Turunen 2011.

4.2 Hulluus ja hulluustutkimus

Kulttuurisen mielenterveystutkimuksen ja hulluustutkimuksen tehtävä on ennemmin tarkastella sitä, miten hulluus kulloinkin ja missäkin määrittyy ja merkityksellistyy, kuin esittää omaa lukkoon lyötyä määritelmää hulluudesta. Tutkimuksen on siis oltava avointa, ja sen on kyettävä tunnistamaan erilaisia käsityksiä hulluudesta. Liian yksityiskohtaiset etukäteiset määritelmät estäisivät sen ja johtaisivat ulossulkemisiin. Claes Andersson (2008, 27) onkin kirjoittanut: ”Hulluutta ei voi ymmärtää. Se on jo määritelmällisesti jotain meille vierasta ja outoa.” Kuitenkin Andersson kirjoittaa nimenomaan *määritelmällisyydestä*, ja hulluutta on toki tarpeen jäsentää konstilla tai toisella.³⁹

Olen aiemmin tarkastellut hulluutta kandidaatintutkielmassani (Tanskanen 2014) kolmen viitekehyksen kautta. Hulluus voi merkityksellistyä poikkeavuutena, järjen puutteena tai vajavaisuutena ja mielisairautena. Samankaltaisen kolmijaon on esittänyt Michael W. Dols (2011, 5–6) teoksessaan *Majnūn - the Madman in Medieval Islamic Society*. Vaikka Dols tarkastelee keskiajan islamilaista maailmaa ja minä 1980-luvun Suomessa julkaistua romaania, viitekehykset pysyvät joustavuudessaan samoina. Se, mitä pidetään poikkeavuutena, järkenä tai mielisairautena, nimittäin vaihtelee. Petteri Pietikäinen (2013, 23) kirjoittaakin, että ”hulluutta voidaan väljässä mielessä pitää universaalina piirteenä”, vaikka hulluuden kriteerit vaihtelevat (Pietikäinen 2013, 12). Kääntäen: poikkeavia on aina, mutta se, mistä poiketaan, vaihtelee.⁴⁰ Ja niin kuin Pietikäinen (2013, 408) kirjoittaa: ”Hulluus elää ajan virrassa ja etsii omasta isäntäkulttuuristaan sopivat ulkoiset tunnusmerkit.”

³⁹ Idiotismin osalta vrt. Halliwell 2012, 1. Narriuden osalta vrt. Salin 2008, 52. Melankolian osalta vrt. Johannisson 2012, 31.

⁴⁰ Poikkeavuuden suhteellisuudesta ks. Kivirauma 2001, 171–172. Poikkeavuudesta konstruktionismin valossa ks. Berger & Luckmann 2002, 79, 123. Poikkeavuudesta kategorianalyysin näkökulmasta ks. Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 190–197.

Hulluus asettuu ennen kaikkea *normaalin* vastakohdaksi tai yhdeksi normaalin vastakohdista. Normaaliin ei kuitenkaan ole yksiselitteinen käsite, vaan se on määrittynyt eri tieteenaloilla eri aikoina eri tavoin. Sosiologi Ilpo Helén kirjoittaa:

Biologiassa ja lääketieteessä se [*normaali*] tarkoitti organismin fysiologisten prosessien ja toimintojen – esimerkiksi verenkierron, ruuansulatuselinten, hermoston, lihasten – normaalitilaa, elintoimintojen terveyttä. Sosiaalitutkimuksessa ja sosiologiassa viittauskohde oli ihmisyksilöiden muodostaman kokonaisuuden eli väestön, yhteisön tai yhteiskunnan toiminnot ja piirteet, esimerkiksi avioitumisen, lainkuuliaisuuden, arvostusten jakaumat ja funktiot. Psykologiassa ja psykiatriassa normaali viittaisi yksilön ”psyykkiseen” elämään, esimerkiksi päättelykykyyn tai surun ja mielihyvän tunteisiin.

(Helén 1997, 85.)

Sanan *normaali* alkuperä sentään tiedetään yksiselitteisesti. *Normaali* oli alun perin suorakulmaa merkitsevä geometrinen termi, jonka kantasana oli latinan *norma* (Helén 1997, 78). Etymologialla onkin selvä yhteys normaalin myöhempään *normittavaan* eli *normeja* asettavaan sekä ylläpitävään luonteeseen. Normaali ei ole jäänyt vain keskiarvon deskriptiiviseksi luonnehdinnaksi, vaan se on saanut normatiivisen, siis ohjeellisen ja kehottavan, ulottuvuuden (Helén 1997, 86; ks. myös Rossi 2015, 18–20). Normi on mittapuu.⁴¹

Kaikkea normaalista poikkeavaa ei kutsuta hulluudeksi. Esimerkiksi sellaiset kategoriamääritteet kuin ”rikollinen”, ”juoppo” tai ”pultsari” eivät välttämättä viittaa hulluuteen. Dols (2011, 5) on tahtonut erottaa myös yksilöllisen eksentrisyyden eli erikoisuuden hulluudesta. Eronteko on tarpeellinen mutta hiuksenhieno ja problemaattinen. Milloin poikkeavasti käyttäytyvä on ”vain” eksentrikko ja milloin hullu – ja kenellä tämä asia on

41 Normeista ks. myös Foucault 2003, 49–50.

valta määritellä? Oma kantani todella on, ettei tutkimuksen tule liiaksi rajata ja karsinoida hulluutta, vaan herkistyä sille, mitä erilaisissa yhteyksissä pidetään hulluutena. Siksi hulluustutkimuksen on syytä kiinnostua esimerkiksi siitä, miksi ja miten rakkaus ja hulluus kytkeytyvät kulttuurisesti ja diskursiivisesti. Ja juuri niin tekee myös Dols (2011), joka tarkastelee luvussaan 11 rakastuneen hullun (*the Romantic Fool*) kulttuurisia esiintymiä keskiajan islamilaisessa maailmassa.⁴²

Modernin ajan tunnusmerkkeinä on pidetty tavanomaisuutta ja toistuvuutta (Karkama 1994, 124). Ehkä juuri siksi hulluus ja muut poikkeavuuden muodot ovat esiintyneet niin yleisesti kirjallisuudessa ja taiteissa. Ne muistuttavat vaihtoehtoista, kiistävät vallitsevan (Karkama 1994, 131). Toki ne myös pyrkivät herättämään kiinnostusta. Niin kuin toiseuden käsitteestä kirjoittava Olli Löytty (2005a, 12) toteaa, toiseus on usein ambivalenttia – toisin sanoen toiseus on sekä torjuttua että haluttua (ks. myös Hall 1999a, 144, 199, 208). Sama pätee hulluuteen. Vaikka yhteiskunta on monin tavoin pyrkinyt eristämään hulluuden, saamaan sen pois silmistä, hulluus on myös näyttäytynyt kiehtovana. Esimerkiksi Bethlemin mielisairaala Lontoossa on aikoinaan ollut kuuluisa nähtävyys – ihmiset halusivat katsella ja ihmetellä sairaalaan suljettuja (Pietikäinen 2013, 150).

Hulluutta on myös idealisoitu ja romantisoitu (esim. Dols 2011, 12; Salin 2008, 30–31). Filosofi Platon katsoi *Faidros*- ja *Ion*-dialogeissaan hulluuden jumalallisen inspiraation lähteeksi.⁴³ Samoin *Raamatun* Paavali ilmoitti, että Jumalaa lähentyäkseen ihmisen on oltava muun yhteiskunnan silmissä hullu (1.

42 Populaarissa tietokirjallisuudessa rakkautta hulluutena tarkastelevat esim. Jaakko ja Virpi Hämeen-Anttila (2005, 18–23; 116–129). Kiinnostava on myös surrealisti André Bretonin teos *Hullu rakkaus* (1937, suom. 2010). Ks. myös Barthes 2010, 22, 81–83.

43 Platonin *Faidros*-dialogissa Sokrates ilmoittaa esimerkiksi, että ”suurin hyvä meidän osaksemme tulee juuri hulluuden välityksellä, sellaisen hulluuden joka on jumalten lahja” (244a; Platon 1999, 164 – hulluuden käsittely kokonaisuudessaan 244a–245c). *Ion*-dialogissa Sokrates ilmoittaa, että runoilijan pitää menettää järkensä ainakin hetkeksi voidakseen tuottaa hyvää runoutta. Runoilija ei käytä *tekhneä* eli inhimillistä taito-tietoa kuten maalari tai kuvanveistäjä, vaan runoilee jumalallisen hulluuden vallassa. Kreikkalaiset puhuivat entusiasmista, mutta paremmin tunnemme latinaan pohjautuvan inspiraation käsitteen (*inspirare* 'hengittää sisään'). (Haapala & Pulliainen 1998, 35.) *Ion*-dialogin ajatus runoilijan hulluudesta on säilynyt näihin päiviin asti (mt., 36).

Kor. 1: 18–25, 3: 18–20). Myöhemmin Paavalin asenne on näkynyt venäläisessä pyhien hullujen traditiossa, jonka yhtä muotoa edustavat ”Kristuksen tähden houkat” (Könönen 2013a; Könönen 2013b; Alho 1988, 169–180; Salin 2008, 31). Samoin hulluutta on romantisoanut luonnollisesti itse romantiikka, samoin kuin filosofi Friedrich Nietzsche, joka kirjoitti jo *Tragedian synnyssään* dionyysisyydestä. Se tarkoittaa ekstaasia, kiihkoa, hurmosta, subjektiviteetin murtumista yksilön rajojen järkkyyssä (Niemi-Pynttari 2013).

Hulluuden merkityksiin kytketyt romanttiset kaiut näkyvät kaunokirjallisuudessa. Esimerkiksi Jorma Korpelan romaanissa *Martinmaa, mieshenkilö* (1963) päähenkilö tajuaa kylän idiootti Eljas esimerkkinään, mistä ihmisyydessä on kyse (Korpela 1963, 255–256). Totuuden tietävät hullut ja yksinkertaiset – tämä kulttuurinen käsitys on saanut lukuisia variaatioita jo siis ainakin apostoli Paavalin kirjoituksista asti. Lisäksi esimerkiksi antipsykiatriaa, mielisairauden biologisen perustan kiistävää ja psykiatrian valta-asemaa kritisoivaa suuntausta, on kritisoitu hulluuden romantisoinnista (ks. esim. Feder 1983, 282; Rätty 1986, 62; Pietikäinen 2013, 383).⁴⁴ Tällaista romantisoivaa otetta hulluustutkimuksen on nähdäkseni vältettävä (ks. myös Rantala 2009, 240–241, 244). Pikemminkin hulluuden romantisointi kuuluu hulluustutkimuksen kiinnostuksenkohteisiin ja analysoitaviin ulottuvuuksiin siinä missä hulluuden eristäminen ja eläimellistäminenkin. Hulluutta koskevia käsityksiä ja mielikuvia on monenlaisia – ja meidän on syytä kiinnostua niistä kaikista.

Väärinkäsitysten välttämiseksi teen erään seikan selväksi: En väitä, että hulluus olisi vain mielipidekysymys. Karkea rinnastus aritmeettiseen

---

44 Antipsykiatrian jyrkimmät edustajat ovat kieltäneet mielisairauden biologisen perustan ja pitäneet mielisairautta myyttinä. Näin on tehnyt vaikutusvaltaisimmin Thomas Szasz teoksessaan *The Myth of Mental Illness* (1987/1961). Käsitteenä antipsykiatria tulee Pietikäisen (2013, 383) mukaan David Cooperin teoksesta *Psychiatry and Anti-Psychiatry* (1967). Muita antipsykiatrian piiriin perinteisesti laskettuja klassikkoja ovat Erving Goffmanin mielisairaalaan totaalisenä instituutiona tarkastellut *Asylums* (1961) ja R. D. Laingin *The Divided Self* (1960). Itse koen, että antipsykiatrilta on ollut aikansa sosiaalista tilausta, mutta en laske itseäni antipsykiatrian piiriin. Antipsykiatrista ks. Pietikäinen 2013, 381–386; Rantala 2009, 241–242.

matematiikkaan saattaa selventää epäilijöiden ajatuksia: voisin tutkia myös koululaisten yhteenlaskuja, jolloin joku koululainen voisi käsittää että $2 + 2 = 5$ ilman että todellinen summaus $2 + 2 = 4$ menettäisi totuusarvoaan. Hulluutta koskevien käsitysten ja merkitysten tarkasteleminen ei tarkoita sitä, ettei aktuaalisessa todellisuudessa voisi esiintyä sellaista todellista ja mahdollisesti biologiaan palautuvaa ilmiötä kuin hulluus tai mielisairaus. Ajattelen Pietikäisen (2013, 16) tavoin, että ihminen on ”paitsi kulttuurinen myös biologinen eläin”, ja samansuuntaisena näyttäytyy nykypsykologian ihmiskäsitys (ks. Keltikangas-Järvinen 2006).⁴⁵ Toisaalta on luultavasti myös sellaista hulluutta, joka on vain nimettyä eikä palaudu biologiaan – tätä antipsykiatria on pitänyt esillä.

Mielisairauksien konstruktionistisessa tarkastelussa on filosofi Ian Hackingin (2009, 163) mukaan tärkeää katsoa paitsi sitä, kuinka yhteiskunta, kulttuuri ja kieli ovat vaikuttaneet mielisairauksien ideoihin ja luokituksiin, myös sitä, kuinka nuo sairauksia koskevat ideat ja luokitukset ovat vaikuttaneet itse sairauksiin ja sairastaviin: ”Ei siis ole pelkästään vahvaa vetoa kohti konstruktionistista tapaa suhtautua moniin mielenterveyshäiriöihin, vaan myös suuri kiinnostus sitä kohtaan, miten luokitukset vaikuttavat luokiteltuihin yksilöihin.” Hacking (2009, 57, 149, 163) esitteleekin vuorovaikutuksellisen luokan ja kehävaikutuksen käsitteet, joita sovellan *Ulvovan myllärin* luennassani: ”Hulluuspuheiden toistuessa Huttunen myös alkaa käyttäytyä häneen liitettyjen odotusten mukaisesti” (Tanskanen 2017). Huttunen tuskin tekee sitä tietoisesti, vaan pikemminkin ”vuorovaikutus tapahtuu instituutioiden ja käytäntöjen muodostamassa laajemmassa matriirissa” (Hacking 2009, 147). Matriisilla Hacking (2009, 26) tarkoittaa ”sosiaalista ympäristöä [--], jossa idea, käsite tai luokka muodostuu”.

Hulluuden ja mielisairauksien luokittelussa ei ole Hackingin (2009, 163) mukaan kyseessä ”yksisuuntainen katu: yhteiskunta (tai jokin sen osa) konstruoi häiriön”, vaan ”kyseessä on kaksisuuntainen katu, tai pikemminkin

---

45 Ks. myös Hautamäki 2016, 143.

risteilevien kujien labyrintti”. Hulluksi tai esimerkiksi skitsofreenikoksi luokitellut ”ihmiset ovat muuttuneet sen vuoksi, kuinka heitä on luokiteltu, mitä he uskovat itsestään, tai sen vuoksi, miten heitä on kohdeltu tuohon tapaan luokiteltuina” (Hacking 2009, 149). Vaikka Hacking kirjoittaa siitä, kuinka nimenomaisesti *yksilöt* muuttuvat, hän korostaa: ”Tarkoitin luokittelun seurauksia koko yksilöiden luokalle ja myös muille ihmisille, joihin he ovat läheisesti yhteydessä” (Hacking 2009, 163). Siksi *Ulvovassa myllärissäkin* Huttusen käyttäytymisen muuttuessa myös hänen naisystävänsä ja muun kyläyhteisön käyttäytyminen muuttuvat.

Konstruktionismin lisäksi myös filosofi ja yhteiskuntateoreetikko Michel Foucault'n väitöskirja *Folie et déraison – Histoire de la folie* (1961) on vaikuttanut siihen, kuinka hulluutta on tarkasteltu kaunokirjallisuudessa.⁴⁶ Foucault'n teos kyseenalaisti psykiatrien kirjoittamaa edistystarinaa omasta alastaan ja pureutui hulluuden historiallisiin ja sosiaalisiin yhteyksiin (Pietikäinen 2013, 18). Foucault (2009, 8–43) esitti, että vielä 1600-luvun puoliväliin asti hulluus oli käynyt dialogia järjen kanssa. Sitten järjen aikakausi oli hiljentänyt hulluuden (Foucault 2009, 44). Symbolinen käännekohta oli ollut Pariisin *Hôpital Général* -laitoksen perustaminen (mt., 48), josta oli alkanut ”suuri säilöönotto” (*le grand renfermement*), tuottamattomiksi katsottujen yksilöiden eristäminen (mt., 44–77).⁴⁷ Foucault'n innoittamana kirjallisuudentutkimus on tuonut esiin, kuinka sentään kirjallisuus on yhä antanut hulluudelle äänen, vaikka muu sivilisaatio olisikin sitä pyrkinyt vaientamaan. Niin kuin Lasse Koskela ja Lea Rojola kirjoittavat kirjallisuudentutkimuksen johdatusteoksessaan *Lukijan ABC-Kirja* (1997):

Foucault huomasi, että kirjallisuus sallii muita kirjoituksen muotoja paremmin ”hulluuden” puhua. Esimerkiksi filosofiassa, lääketieteessä ja yleensäkin tieteellisissä diskursseissa hulluus – tai

46 Foucault'n teos on käännetty englanniksi ensin lyhennelmänä nimellä *Madness and Civilization* (1988) ja myöhemmin kokonaisuudessaan nimellä *History of Madness* (2009). Teosta ei ole suomennettu.

47 Suomeksi Foucault'n perusteet esittää tiivistetysti Pietikäinen (2013, 139–140).

laajemmin toiseus – pysyy hiljaa tai sitä ei kuunnella. Kirjallisuus sen sijaan kieltäytyy sulkemasta mitään ulkopuolelleen, eikä merkitys pysähdy järkeen, logokseen. Tällainen kumoava kirjoitus, jota kirjallisuus edustaa, säilyttää kumoavan vaikutuksensa dominoivassakin kulttuurissa.

(Koskela & Rojola 1997, 165.)

Sittemmin Foucault'n tutkimusta ja myös myöhemmän hulluustutkimuksen foucault'laisia vaikutteita on kritisoitu (esim. Pietikäinen 2013, 141–144; Porter 2002, 93–95; Scull 2011, 39; Feder 1983, 29–34). Pietikäinen (2013, 142) kirjoittaa suoranasaisesti, että Foucault'n ajattelu “voi myös ohjata tutkijan havaintoja ja edistää historiallisesti epätarkkaa tai jopa valheellista hulluuskuvaa”, ja että niin “onkin jo tapahtunut, sillä suuri osa psykiatrian historiaa on ainakin väljästi foucault'laista”. Hulluustutkimus onkin Pietikäisen (mt.) kärjistyksen mukaan “ainakin teoriapohjaltaan hyvin yhdenmukaista ja pidemmän päälle yksitoikkoista ja puuduttavaa”. Pietikäinen (mt.) ei kuitenkaan torju koko Foucault'n ajattelua, vaan ainoastaan “väärän ajoituksen, yliyleistävän universalismin sekä liioitellut tai suoranasisesti väärät väitteet”. Hänestä Foucault tarjoaa tutkimukselle *haasteen*.

Omassa tutkielmassani on foucault'lainenkin orientaationsa. Silti varsinaiset Foucault-vaikutteeni ovat ennemmin hänen *Tiedon arkeologiastaan* ja diskurssin teoriastaan kuin hulluutta koskevasta väitöstutkimuksesta. Foucault'n ajattelu on osa taustateoriaani ja näkökulmaani, mutta ne eivät rajoitu siihen, ja pidänkin erikoisena, miksi esimerkiksi hulluuden historiaa popularisoineen historioitsijan Andrew Scullin (2011, 3) täytyy erikseen mainita, ettei hänen teoksensa edusta “yksisilmäistä foucault'laisuutta”.⁴⁸ Kaiken tutkimuksen tulisi joka tapauksessa olla kriittistä myös taustateoriansa suhteen.

---

48 “My focus will be on the Western world [--] – a sort of 'Madness and Civilization', if you like, but not one viewed through a one-eyed Foucauldian lens” (Scull 2011, 3).

4.3 Rajankäyntien ja dikotomioiden analyysi

Hulluus ja hulluutta koskeva puhe on monessa mielessä rajankäyntiä. Hulluuteen kulttuuris–diskursiivisesti kytkeytyviä rajankäyntejä ovat esimerkiksi järjen ja järjettömyyden sekä mielenterveyden ja mielen sairauden rajankäynti. Kun tutkimusartikkelissani osoitan, että *Ulvovassa myllärissä* yhteisö katsoo Gunnar Huttusen rikkovan ihmisyyteen ja aikuisuuteen liitetyt rajat, kiinnitän huomiota juuri tähän rajankäynnin merkittävyyteen. Taustalla vaikuttaa antropologi Mary Douglasin teos *Puhtaus ja vaara* (1966, suom. 2000), jossa Douglas (2000, 50–51) esittää näkemyksensä kulttuurista erojen merkitsemisenä, kategorisointina ja järjestyksen tavoitteluna. Itseni tavoin myös Hall (1999a, 155–157) viittaa Douglasin teoriaan, ja kiinnostavasti myös myöhempi psykologia on esittänyt samantapaisia jäsennyksiä (ks. esim. Rätty 1987, 53; Rätty 1986, 52).

Rajankäynnin problematiikka liittyy sellaiseen länsimaisen ajattelun jäsentämisen tapaan, josta on puhuttu dikotomioina, dualismeina ja binaarisina oppositioina (ks. esim. Löytty 2005a, 9; Hall 1999b, 81–82; Derrida 1988, 47–48). Yö merkityksellistyy päivän vastakohtana, mies naisen vastakohtana, hulluus järkevyyden vastakohtana ja niin edelleen. Mutta niin kuin Hall kirjoittaa:

Todellisuudessa erot usein sekoittuvat huomaamatta toisiinsa.
(Koska esimerkiksi päivästä tulee yö? Missä täsmälleen ottaen
”englantilaisuus” lakkaa ja ”skotlantilaisuus” alkaa?)

(Hall 1999b, 82.)

Mahdollisesti hulluus voi häilyvyydellään muistuttaa dikotomisen ajattelun tai kokemisen ongelmallisuudesta (vrt. Ylä-Kapee 2014b, 72). Siksi hulluus voi aiheuttaa levottomuutta. Mutta yhtä kaikki on huomattava, että ajattelun

kategorisoivissa rakenteissa on hyvätkin puolensa, ja että tarvitsemme niitä (Hall 1999b, 82; Löytty 2005a, 11; Rossi 2015, 86).

Rajojen rikkomista on kutsuttu kirjallisuuden- ja kulttuurintutkimuksen piirissä transgressioksi. Sekin, kuten rajankäynti ylipäättään, kytkeytyy dikotomioihin ja hulluuden kysymyksiin. Niin kuin transgressiota Aleksis Kiven *Seitsemässä veljeksessä* tutkinut Pirjo Lyytikäinen (2004, 18) toteaa tutkimuksensa johdannossa: ”Se [transgressio] yhdistyy eurooppalaisen kulttuurin dikotomioissa myös lapselliseen, naurettavaan, rumaan ja hulluuteen.” Siten transgressiotutkimuksella on paljon annettavaa hulluustutkimukselle. Esimerkiksi Lyytikäisen (2004, 60–63, 210–211) tapa tarkastella Jukolan veljesten kytkeytymistä eläimiin ja eläimellisyyteen kertoo myös hulluuteen nivellyneistä kulttuurisista käsityksistä. Ja rinnastaahan yksi veljeksistä itsekkin hulluuden ja eläimellisyyden:

AAPO. [--] Mutta ensin pari sanaa, sinä Jukolan kristillinen veliparvi, ja sitten tapelkaamme kuin hullut sudet. – Huomatkaat: mies vihan vimmassa on verta janoova peto, vaan ei ihminen; hän on umpisokea näkemään, mikä on oikeus ja kohtuus; ja kaikkein vähimmin voi hän vihansa vallassa suorittaa rakkauden asioita.

(Kivi 1984a/1870, 28.)

Omassa tutkimusartikkelissani en käytä transgression käsitettä, mutta olen silti transgression kanssa tekemisissä analysoidessani *Ulvovan myllärin* Huttusen rajankäyntiä.

Rajankäynneistä ja dikotomioista on kyse myös sellaisissa ilmauksissa tai jäsennyksissä kuin ”me ja muut” sekä ”täällä ja tuolla”. Tällaisia sanoja, jotka suhteuttavat puhutun johonkin havaittavissa olevaan kontekstiin, kutsutaan deiktisiksi (Larjavaara 2007, 314; Larjavaara 1990, passim.). Viittaan tutkimusartikkelissani myös tällaisiin deiktisiin oppositiopareihin käyttämättä

näitä oppitermejä. Meidän ja muiden erontekoa analysoin Hallin tavoin huomioimalla sen, että jokainen yhteisö määrittää itseään eli tulee *meiksi* ”suhteessa Toiseen, suhteessa siihen, mitä se ei ole, siihen, mikä siltä nimenomaisesti puuttuu ja mitä on kutsuttu *konstitutiiviseksi ulkopuoleksi*” (Hall 1999, 251). Niin kuin artikkelissani osoitan, *Ulvovan myllärin* peräpohjalainen kylä määrittää itseään esimerkiksi suhteessa eteläiseen Suomeen ja muualta tulleeseen ja hulluna pidettyyn Gunnar Huttuseen, romaanin päähenkilöön. Kaikki tämä tapahtuu ”osana vallan ja poissulkemisen peliä” (Hall 1999c, 252).⁴⁹

---

49 *Me ja he* -kategorisaatiosta ks. myös Jokinen, Juhila & Suoninen 2012, 178, 180.

5 ETIIKKA JA EMANSIPAATIOTA

Hulluutta tutkittaessa on oltava tutkimuseettisesti erityisen tarkka ja harkitsevainen. Jo se, että käytän käsitettä hulluus, voi aiheellisesti loukata joitakuuta, ja niinpä olen perustellut sananvalinnan tutkielmani alussa. Puhe mielisairaudesta olisi mahdollisesti poliittisesti korrektimpaa, mutta mielisairauden käsitteellä en tavoittaisi kaikkea sitä, mistä *Ulvovassa myllärissä* puhutaan hulluutena. Lisäksi on aivan perusteltua kysyä, onko edes *mielisairaus* käsitteenä korrekti. Kuten kielentutkijat tietävät, negatiivisiksi miellettyjä ilmiöitä ei saa välttämättä myönteisemmiksi tai neutraalemmiksi vaihtamalla ilmiöstä käytettyä sanaa, vaan päinvastoin uudetkin neutraalempina pidetyt sanat voivat kielteistyä (esim. Grönros 1995, 325; Maamies 1995, 332). Esimerkiksi sana *köyhäinhuone* on vaihdettu ensin *vaivaistaloksi*, sitten *kunnalliskodiksi* ja sekin vielä *vanhainkodiksi*, joista myös jälkimmäisin on joidenkuiden mielestä ruma sana (Länsimäki 1995, 258).

Hulluutta ja siihen liittyviä ilmiöitä tutkittaessa on muistettava, että kyse ei ole vain fiktiivisistä teksteistä vaan myös todellisia ihmisiä koskettavasta asiasta, johon liittyy aitoja kokemuksia. Siksi tutkimuksen ei tule romantisoida hulluutta tai muitakaan poikkeavuuden muotoja (ks. Rantala 2009, 240–241, 244), vaikka tutkimus selvästi kritisoisikin toiseuttamista ja poikkeavuuden syrjintää sekä paheksuntaa. Lisäksi on vältettävä sellaista tutkijaposiitiota, jossa tutkija pönkittäisi omaa vapaamielisyyttään (ks. Eskelinen 2004, 54; Kivimäki 2004, 7–8; Rantala 2009, 243) tai tyydyttäisi mieltymystään outoja ja väheksytyjä asioita kohtaan (ks. Karkulehto 2007, 211). Niin ikään on huomioitava, että toiseudellekin äänensä antavalla tutkimuksella on ensinnäkin toiseutta mahdollisesti uusintava ja vahvistava vaikutuksensa (ks. Löytty 2005a,

11) ja toiseksi valikoiva puolensa. Ei ole yhdentekevää, että tutkin mieskirjailija Arto Paasilinnan romaania hulluksi nimetystä miehestä, enkä esimerkiksi naiskirjailija L. Onervan naista ja hulluutta käsittelevää *Mirdjaa* (1908). Marginaalisia ryhmiä käsittelevää historian- ja perinteentutkimusta problematisoiva Kaija Heikkinen kirjoittaa tavalla, joka sopii myös kirjallisuudentutkimukseen:

Tässäkin yhteydessä on kysyttävä, kuka antaa äänen ja kenelle ja minkälaisesta mahdollisuudesta on itse asiassa kysymys. Solidaarisuudesta ja epähierarkisuudesta huolta kantavien tutkijoiden tuntuu olevan hankala hyväksyä tutkijalle aina lankeavaa jonkinasteista auktoriteettiasemaa.

(Heikkinen 2004, 37.)

Eettisiä ongelmia liittyy myös siihen kriittiseen otteeseeni, jolla käsittelem *Ulvovan myllärin* kuvaamaa yhteisöä. Vaikka yhteisö on fiktiivinen, tulen samalla kritisoineeksi kaikkea sitä todellista toimintaa, joka on nähtävissä toiseuttamisena ja syrjimisenä. Kritiikin voi äkkiseltään tulkita tuomitsemiseksi, jopa syyttämiseksi. Kuitenkin syrjivän ja toiseuttavan toiminnan kritiikki on tähdellisempää suunnata sen mahdollistaviin kulttuuris-yhteiskunnallisiin mekanismeihin ja rakenteisiin kuin yksittäisiin henkilöihin, fiktiivisiin kukaan. Ajatus on sama kuin mielisairaalan käytäntöjä kriittisesti tarkastelleen sosiologin Erving Goffmanin (1987, 115): yksittäisten vartijoiden tai hoitajien sijaan on mietittävä rakenteita ja prosesseja (ks. myös Rantalaiho 2010, 100).⁵⁰

Hulluuden ja siihen liittyvien käsitteiden kanssa tekemisissä olleita kirjallisuuden- ja kulttuurintutkijoita sekä kulttuuriteoreetikkoja on kritisoitu sekä perustellusti että perusteetta varomattomuudesta ja epäkorrektuudesta.

⁵⁰ Goffman (1987, 115) kirjoittaa kuuluisassa *Asylums*-kirjassaan: "I feel we will give less praise and blame to particular superintendents, commandants, wardens, and abbots, and tend more to understand the social problems and issues in total institutions by appealing to underlying structural design common to them all."

Esimerkiksi estetiikan tutkijana uransa aloittanut psykiatri Janne Kurki on moittinut varsin kärkevästi Gilles Deleuze'n ja Félix Guattarin tunnettua *Anti-Oidipus*-teosta (1972, suom. 2007) psykoottisen subjektin idealisoimisesta:

Pidän tätä Deleuzen ja Guattarin perusajatusta vastenmielisenä yliopistodiskurssille tyypillisenä näsäviisasteluna, joka näsäviisastelun lisäksi käyttää hyväksi noin yhden prosentin ihmisistä kärsimystä [--]. On helppo idealisoida skitsofrenia ja kapinoida "skitsoilun" nimissä – jos ei tarvitse olla tekemisissä skitsofreenikkojen kanssa. On mukavaa leikkiä vapaamielistä ja valveutunutta humanistia ja ylistää skitsofreniaa, kun ei itse tarvitse ottaa vastuuta oikeista skitsofreenikoista tai heidän lapsistaan ja omaisistaan. Suomalaiset Deleuze ja Guattari -fanit toteavat aina, että eihän kyse tietenkään ole oikeista skitsofreenikoista, vaan vain jonkinlaisesta skitsofrenian metaforisesta soveltamisesta, mutta tällaisten metaforien viljely on mielestäni, vähintäänkin, aivan yhtä vasten- ja kevytmielistä, ja toisekseen nähdäkseni Deleuzen ja Guattarin alkuperäisen teorian vastaista.

(Kurki 2012, 174.)

Puuttumatta Kurjen esittämän nimenomaisen kritiikin paikkansapitävyyteen pidän muotoilua tärkeänä eettisenä muistutuksena siitä, millaisia reaktioita hulluutta koskeva tutkimus voi herättää.

Hulluuden, mielenterveyden ongelmien ja laajemminkin sairauksien kulttuurinen tarkastelu on usein – niin myös omassa tutkielmassani – emansipatorista eli vapauttavaa. Hulluus voi inhimillistyä ja tulla paremmin ymmärretyksi. Samalla voimme tulla kulttuuris-yhteiskunnallisista hierarkioista ja valtarakenteista tietoisiksi ja pyrkiä halutessamme muuttamaan niitä. Paljon saavutamme tutkimuksella ja sen yleistajuistamisella jo sillä, jos ihmiset herkistyvät miettimään kielenkäyttöään sananvalintoineen ja kielikuvineen. Jos vaikkapa sanaa *vammainen* tai ilmausta *Ootko sä ihan mielenvikainen?* käytettäisiin säästeliäämmin, maailma olisi hieman parempi. Hyvä on tosin pitää mielessä, että arvot ja asenteet, samoin kuin kieli ja

kielenkäyttö, eivät muutu kenenkään tai minkään tahon yksittäisistä päätöksistä tai kehotuksista. Siksi emansipatorisuus on hidasta ja monimutkaista – muttei mahdotonta eikä toivotonta. Niin ikään on huolehdittava, ettei emansipatorisuus saa dogmaattista ja ehdotonta muotoa. Vaikken usko täysin objektiivisen tutkimuksen mahdollisuuteen, tutkimuksen on silti oltava avointa, joustavaa ja monipuolista. On tuotava esiin myös oman ajattelun ja näkökulman sudenkuopat ja kyettävä tarvittaessa vaihtamaan tulokulmaansa ja käsityksiänsä.⁵¹

Esseisti ja monipuolinen kulttuuritoimija Susan Sontag (1991, passim.) muistuttaa siitä, että sairaus voi metaforisesti yhdistyä pahuuteen, elämän kääntöpuoleen ja vastenmielisyyteen. Siksi Sontagin (1991, 13) mielestä pitäisikin ”muuttaa koko sairauden käsitettä, puhdistaa se kaikesta mystiikasta”. Kyse ei ole vain sairauksien negatiivisesta vaan myös niiden positiivisesta valottumisesta metaforisessa kuvastossa. Esimerkiksi tuberkuloosia ihannoitiin romantiikan aikana. Sontagin mukaan sekä ihannoivasta että kammoksuva ”mystiikasta” ja kaikenlaisista sairauteen liittyvistä metaforista olisi luovuttava. Tehtävä saattaa kuitenkin olla mahdoton, sillä ihmisen kieli ja ajattelu ainakin kognitivistisesta näkökulmasta on läpeensä metaforista (ks. Lakoff & Johnson 1980, passim; Goatly 2003, 1–2). Siksi jopa sairautta problematisoivat kirjoittajat tulevat käyttäneeksi sairauksista ammentavia vertauskuvia. Esimerkiksi Petteri Pietikäinen kirjoittaa *Hulluuden historiassaan*: ”Eugeniikka oli kuin syöpä, joka levitessään muutti hyvántahtoiset tai neutraalit toimijat ja instituutit pahantahtoisiksi” (Pietikäinen 2013, 312). Metaforista ei välttämättä voi luopua, mutta ehkä niiden käyttötapaa voisi muuttaa?

---

51 Tutkimuksen eettis-poliittisuudesta ks. esim. Taira 2004; Lehtonen 1993, 13.

6 PÄÄTÄNTÖ

6.1 Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tämän artikkelimuotoisen tutkielman tarkoituksena on ollut selvittää, miten ja mistä syistä Arto Paasilinnan *Ulvova mylläri*-romaanin (1981) päähenkilö Gunnar Huttunen nimetään hulluksi teoksen kuvaamassa maailmassa.

Tarkastelun kohteena on siis ollut hulluksi nimeäminen sekä sen syyt ja vaiheet romaanissa. Vaikka tutkimuskohde on fiktiivinen, olen pitänyt sitä maailmallisena ja olettanut, että sen maailmassa on läsnä samoja sosiaalisia ja diskursiivisia malleja kuin aktuaalisessakin maailmassa. Näkökulmani on ollut kulttuurintutkimuksellinen ja siten myös monitieteinen, konstruktionistinen ja yhteiskunnallinen. Samalla kyse on ollut kulttuurisesta mielenterveystutkimuksesta ja hulluustutkimuksesta.

Tutkielmani metodologista otetta on taustoittanut erityisesti Stuart Hallin artikkeli ”Toisen speaktaakkeli”, joka on julkaistu suomeksi Hallin valikoimateoksessa *Identiteetti* (1999). Siinä Hall tarkastelee erilaisuuden, erojen ja toiseuden esittämistä ja representointia. Hall on keskittynyt etnisiin ja rodullisiin eroihin, mutta olen itse tarkastellut hulluudeksi nimettyä toiseuden ja erilaisuuden kategoriaa Hallin menetelmin ja havainnoin. Olen siis ikään kuin siirtänyt Hallin menetelmiä hulluutta käsittelevän tutkimuksen pariin. Samalla olen hyödyntänyt Hallin tavoin monia muita teoreetikkoja ja tutkimuksia eklektisesti mutta perustellusti. Olen hyödyntänyt esimerkiksi sukupuolentutkimuksen, antropologian ja filosofian käsitteitä sekä ajatusmalleja. Tietysti tällainen tutkimusentekotapa on kritisoitavissa paitsi

eklektisyydestä myös siitä, että tutkimus voi nähdä tutkimuskohteessaan sellaista, mitä se olettaa teoriakirjallisuuden valossa siinä näkevänsä (vrt. Nyqvist & Kauppinen 2006, 228; Ojajärvi 2006, 15; Saariluoma 2000, 12). Niin kuin Kaisa Ahvenjärvi (2017, 68) kirjoittaa: "[S]itä löytää, mitä etsii." Ahvenjärven mukaan tämä problematiikka kuitenkin pätee mihin tahansa tutkimuskysymyksiin. Onkin syytä korostaa, että tutkielmassani on kyse yhdenlaisesta ja tietyillä tavoilla orientoituneesta luennasta. Se ei pyri antamaan Paasilinnan romaanista saati yleisesti hulluudesta ja sen nimeämisestä tyhjentävää kokonaisselitystä. Kyse on pikemminkin dialogista, jota käyvät *Ulvovan myllärin* luentani ja se teoria, johon luentani suhteutan. Viime kädessä dialogiin osallistuu myös jokainen tämän tutkielman lukija.

Yhtenä Hallin (1999a, 152) viitoittamista tutkielman teoreettisista lähtöoletuksista on ollut se, että sosiokulttuurisia kategorioita, kuten sukupuolta, etnisyyttä tai luokkaa, ei tule tarkastella vain sellaisinaan, vaan kietoutuneina toisiinsa. Siksi olen kiinnittänyt *Ulvovan myllärin* luennassani huomiota muihinkin Gunnar Huttusen toiseuden muotoihin kuin varsinaiseen hulluuteen. Tutkimusprosessissa itseni yllätti se, kuinka hyvin tarkastelutapa on soveltunut romaanin tarkasteluun. Kävi ilmi, että kun romaanin kuvaama peräpohjalainen kylä nimeää Huttusen hulluksi, nimeämisen syiksi osoittautuvat esimerkiksi Huttusen keholliset ominaisuudet, siviilisääty ja maantieteellinen muukalaisuus eli se, että Huttunen on saapunut kylään muualta. Niin ikään se, että yhteisö arvioi Huttusen kylän talouden näkökulmasta hyödyttömäksi, vaikuttaa keskeisesti Huttusen häätämiseen yhteisöstä. Huttusen hulluksi nimeämisessä ei siis ole kyse vain mielenterveydentilan toteamisesta, vaan muunkinlaisen toiseuden rekisteröimisestä ja kielentämisestä.

Hulluuden nimeämisen vaiheet *Ulvovassa myllärissä* valaistuvat tutkimusartikkelissa siten, että romaani ei yksilöi niitä, jotka ensimmäisinä nimeävät mylläri Huttusen hulluksi. Passiivimuodot ja sellaiset jäsennykset kuin "naapurit" antavat ymmärtää, että nimeämisen prosessissa on osallisena

koko yhteisö. Samalla romaani kuitenkin korostaa kylän sosioekonomisesti merkittävässä asemassa olevien jäsenten roolia. Erityisen keskeisesti Huttusen kohtaamiin käännteisiin vaikuttavat kylän nimismies, lääkäri sekä varakkaat isännät Vittavaara ja Siponen. Hekin kuitenkin vetoavat kylällä kuulemaansa ja pyrkivät häivyttämään oman aktiivisen toimijuutensa kätkeytyen anonymiteetin ja yleisen mielipiteen suojaan.

Ne *Ulvovan myllärin* merkittävässä asemassa olevat tahot, jotka romaani yksilöi Huttusen hulluuden nimeäjiksi, kuuluvat romaanin ”mahtimiehiksi” jäsentämään ryhmään. Heillä on yhteisössään hegemoninen valta-asema, johon kytkeytyy myös sukupuoli – yhdyssanan ”mahtimies” jälkimmäinen osa on merkityksellinen. Kun Gunnar Huttunen käsistään taitavana, voimakkaana, elinvoimaisena ja isokokoisena miehenä edustaa sellaisia ihanteita, jotka on kulttuuris-diskursiivisesti mielletty maskuliinisiksi, ”mahtimiehet” kokevat hänet oman maskuliinisuutensa uhaksi. Tämäkin on syy Huttusen hulluksi nimeämiseen ja häätämiseen. Mahtimiehet tahtovat hänet pois pysyäkseen itse hegemonisen maskuliinisuuden edustajina.

Tutkimusartikkeli huomioi romaanin erilaiset tiedonmuodot ja diskurssit. Lääkäri jäsentää hulluutta erilaisin sanoin kuin vaikkapa sosiaalilautakunnan puheenjohtaja tai renki. Silti nuo erilaiset tiedonmuodot ja diskurssit risteävät keskenään ja vaikuttavat toisiinsa. Yhtäältä kylän lääkäri saa kielenkäyttöönään vaikutteita arkipuheesta, ja toisaalta kyläläiset ammentavat lääkärin sanoista ja hakevat puheeseensa diagnostisia sävyjä. Kuvaan artikkelissa tätä dialektista, kumminkin päin vaikuttavaa prosessia.

Kaikkein keskeisin syy Huttusen hulluksi nimeämiseen on hänen poikkeavuutensa. Hän yksinkertaisesti poikkeaa totutusta ja häiritsee kulttuurista järjestystä. Poikkeavuus on kuitenkin ilmiönä suhteessa siihen, mitä missäkin ja kulloinkin pidetään normaalina. *Ulvovan myllärin* kuvaama yhteisö ei näe hulluutta tai poikkeavuutta suhteellisena vaan ylihistoriallisena ilmiönä. Se ei vetoa lakiin, historian saatossa muodostuneisiin tapoihin tai

sovinnaisuuteen vaan aikuisuuteen ja ihmisyyteen. Tutkimuksen näkökulmasta myös aikuisuutta ja ihmisyyttä koskevat käsitykset ovat kulttuurisesti rakentuneita, mutta romaanin yhteisö tunnistaa vain omat tapansa aikuisuuden ja ihmisyyden elämiseksi. Siten Huttunen menettää yhteisönsä silmissä jopa ihmisyytensä.

Koska poikkeavuus ja hulluus määrittyvät normaaliuden kautta, myös normaalius määrittyy poikkeavuuden ja hulluuden kautta. Siksi Huttusen hulluksi nimeämällä yhteisö samalla määrittää itseään. Kun se nimeää vieroksumansa ja toiseutena pitämänsä hulluudeksi, se lausuu implisiittisesti, millaisten ihanteiden varaan yhteisö rakentuu – tai oikeastaan millaisten ihanteiden varaan sen *ei* tulisi rakentua. Samalla kyse on kyläläisten itseensä kohdistuvien pelkojen projisoimisesta Huttuseen. Artikkelissani osoitan, kuinka kyläläiset tulevat Huttusen kautta tietoisiksi omista poikkeuksellisuuksistaan. Lisäksi hulluna pidetty käyttäytyminen voi tuoda kyläläisten tietoisuuteen mahdollisuuden elää toisin, se muistuttaa normaaliuden kulttuurisesta rakentumisesta. Yhteisö ei halua tulla muistutetuksi tässä asiassa. Se tahtoo pitää normaalinsa itsestäänselvyytenä.

Kun kyläyhteisö nimeää Huttusen hulluksi, hän alkaa käyttäytyä siten kuin yhteisö olettaa hänen käyttäytyvän. Tässä valossa hulluus hahmottuu romaanissa vuorovaikutuksellisenä luokkana ja kehävaikutuksen alaisena ilmiönä (käsitteistä ks. Hacking 2009, 57, 149, 163). Tähän liittyy myös yhteisössä ilmenevä kehämäisen päättelyn prosessi: kun uhattu Huttunen alkaa puolustautua asetta kantamalla, yhteisö alkaa pitää entistä voimakkaammin Huttusta hulluna. Samalla yhteisö mieltää Huttusen hulluuteen yleisesti kytketyn ominaisuuden eli vaaran kautta.

Tutkielman keskeisimmistä tutkimustuloksista voi tehdä tiettyjä johtopäätöksiä. Ensinnäkin osoittautuu, että *Ulvovassa myllärissä* sen päähenkilön Gunnar Huttusen hulluksi nimeämisen taustalla on useita sosioekonomisia, kulttuurisia ja diskursiivisia tekijöitä. Näin ollen Paasilinnan

romaani tukee sitä Stuart Hallin (1999a, 152) ajatusta, että sosiokulttuurisia kategorioita, kuten sukupuolta, etnisyyttä tai luokkaa, ei tule tarkastella vain sellaisinaan, vaan kietoutuneina toisiinsa. Toisekseen ilmenee, että *Ulvovasta mylläristä* on luettavissa monenlaisia hulluuteen kytkettyjä merkitysten ulottuvuuksia. Yhtäältä romaani asettuu Huttusen puolelle ja mielisairaalaan sulkemista vastaan ja suhteutuu siten antipsykiatriseen liikehdintään. Toisaalta hulluus merkityksellistyy – ainakin romaanin kuvaaman kyläyhteisön mielessä – vaarana ja kartettavana asiana. Kuten olen tutkimusartikkelissani huomioinut, yhteisö näkee Huttusen hulluuden jopa ihmisyydelle vastakkaiseksi asiaksi. Tällainen toisen ihmisyyden kieltävä näkökulma kuuluu ikivanhoihin taipumuksiin (Lévi-Strauss 2004, 25; Enzensberger 2003, 27; Berger & Luckmann 2002, 118). Niin ikään olen osoittanut tässä johdanto- ja yhteenvetoluvussa romaanin vastaanoton kierrättäneen vanhaa käsitystä hulluuden ja taiteilijuuden kytköksestä. Hulluus siis asettuu romaanissa monenlaisiin konteksteihin.

Vaikka tutkielman varsinaisena tutkimuskohteena on fiktiivinen romaani ja sen kuvaama maailma, tutkimustuloksista seuraa nähdäkseni myös aktuaalista todellisuutta ja sen tutkimusta koskevia johtopäätöksiä. Ensinnäkin muilla tieteenaloilla olisi tähdellistä katsastaa, missä määrin *Ulvovan myllärin* kuvaamat hulluksi nimeämisen mekanismit ja vaiheet toteutuvat myös aktuaalisissa yhteisöissä. Toinen johtopäätös on yleisempi ja myös muissa yhteyksissä usein esitetty: hulluutta ja mielenterveyden häiriöitä ei voi jättää vain yhden näkökulman tai vain yhden tieteenalan tarkasteltavaksi. Siksi psykiatria ja psykologia tarvitsevat rinnalleen myös yhteiskunnallisemmin ja humanistisista näkökulmista orientoitunutta tutkimusta – mitä ne itse asiassa ovatkin jo hyödyntäneet (esim. Komulainen, Rätty & Silvonen 2006, 7). Tähdellistä olisi myös ylläpitää jatkuvaa keskustelua hulluuden määreistä ja kriteereistä sekä vinouttaa tulokulmaa: missä määrin normalisaatio ja

stigmatisaatio ovat itsessään yhteiskunnallisen hulluuden muotoja?⁵² Samalla on kuitenkin varottava hulluuden romantisoimista.

Paasilinnan *Ulvovan myllärin* tutkiminen on ollut tärkeää kahdesta syystä. Ensimmäinen romaani on näytelmäsovituksineen ja filmatisointineen tunnettu teos. Toiseksi Paasilinnaa on tutkittu aiemmin vain vähän. Lisäksi tietyt Paasilinnasta aiemmin tutkimusyhteyksissä todetut luonnehdinnat ovat kaivanneet tarkennusta ja korjausta. Ajattelen erityisesti tulkintaani ”mahtimiesten” hegemoniasta ja siitä, kuinka nuo miehet kokevat Huttusen maskuliinisuutensa uhaksi. Tulkinta poikkeaa sikäli aiemmista Paasilinnan tuotannon kuvauksista, että Paasilinnan mieskuva on tavattu esittää varsin yksioikoisesti (esim. Kirstinä & Turunen 2013, 59). Omassa tulkinnassani Paasilinna ei kuitenkaan vain ylläpidä machomiesten kulttuuria; hän myös haastaa, purkaa ja ironisoi sitä.

6.2 Jatkotutkimusaiheita

Totean tässä johdanto- ja yhteenvetoluvussa, että *Ulvova mylläri*, Aapelin *Siunattu hulluus* ja Bruno Nurmen *Hullun kirjoissa* ovat kotimaisen kirjallisuuden keskeisimmät tai jopa ainoat hulluuden nimeämistä ja sen yhteisöllistä luonnetta tematisoivat teokset. Luonnehdinta tulee toivottavasti haastetuksi ja kotimainen kirjallisuus tarkemmin katsastetuksi. Ylipäätään hulluus kotimaisen kirjallisuuden teemana ja aihepiirinä vaatisi laajempaa huomiota. Kattava yleisesitys hulluudesta kotimaisessa kirjallisuudessa puuttuu yhä, ja ehkä sellaisen laatija saa virikettä tämän tutkielman alaluvusta.

Tutkielmani on keskittynyt siihen, kuinka *Ulvovan myllärin* kuvaama yhteisö nimeää Huttusen hulluksi. Tämän nimeämisen prosessin osana

---

52 Vrt. Rossi 2015, 139.

lääketieteen ja diagnosointien rooli on jäänyt vain yhdeksi osaksi suurempaa kokonaisuutta. Olisi kuitenkin relevanttia tarkastella lääketieteen ja diagnoosien sijaa romaanissa tarkemminkin. Toinen keskeinen jatkotutkimusaihe on romaanin problematisoima eläimen ja ihmisen rajankäynti. Niin kuin jo nimi *Ulvova mylläri* osoittaa, myllärin taipumus matkia sutta ja muita eläimiä on romaanissa hyvin merkittävää ja myös suhteessa muihin kaunokirjallisuuden hulluuskuvauksiin. Sellainen on esimerkiksi Marja-Liisa Vartion romaani *Hänen olivat linnut* (1967), jossa leskiruustinna Adele ei ainoastaan esitä lintua vaan vaatii myös piikaansa esiintymään. Huomionarvoista toki on sekin, että Huttunen samastuu kaikista maailman eläimistä nimenomaan suteen – kesyttämättömän luonnon symboliin.

Ulvovassa myllärissä tarkasteltavaksi olisi syytä nostaa myös siinä esiintyvä luonnonmukaisuuden ideaali, joka yhdistää sen Paasilinnan toiseen merkittävään teokseen *Jäniksen vuoteen* ja toki muuhunkin Paasilinnan tuotantoon. Niin kuin tutkimusartikkelissani totean, *Ulvova mylläri* on suhteessa modernisaation kritiikkiin. Romaania olisikin hyvä lukea modernisaatio- ja sivilisaatiokritiikin edustajana, jolla on kytköksensä käsityksiin hulluudesta yhteiskunnan vinoutumien paljastajana (vrt. Feder 1980, 285; Rätty 1986, 65). Kiinnostava jatkotutkimusaihe olisi niin ikään hulluuden rooli kansallisissa projekteissa. Kuten olen sekä tutkimusartikkelissa että tämän johdanto- ja yhteenvetoluvun alaluvussa 3.3. tuonut esiin, hulluutta on käytetty suomalais-kansallisen identiteetin rakentamiseen ja ylläpitämiseen.

6.3 Lopuksi

Tutkielmallani on eettis-emansipatorinen ulottuvuutensa ja toivonkin sen voivan osallistua tieteidenväliseen, moniammatilliseen ja yhteiskunnalliseen

keskusteluun. Siten tutkielma voisi viime kädessä vaikuttaa siihen, kuinka aktuaalinen maailma kohtelee poikkeavia, hulluina pidettyjä ja psykiatrisesti diagnosoituja. Edustamani kirjallisuudentutkimus ei ole vain kirjallisuuden tutkimusta vaan myös havaintoja yhteiskunnasta ja kulttuurista. *Ulvovan myllärin* kuvaamasta kylästä tekemäni huomiot auttavat ymmärtämään myös aktuaalisia yhteisöjä ja niiden toimintaa. Esimerkiksi Mielenterveyspoliittinen neuvottelukunta ja erilaiset mielenterveystyön järjestöt tarvitsevat työnsä tueksi tutkimusta hulluuden nimeämisestä ja hulluutta koskevista kulttuuris-diskursiivisista käsityksistä. Niitä on tiedostettava ja todennettava, jotta niitä voi tarvittaessa kyseenalaistaa ja muuttaa. Se on tärkeää, mikäli yhteiskunta haluaa vähentää ennakkoluuloja, joita edelleen liitetään mielenterveyden häiriöihin ja muuhunkin poikkeavuuteen.

LÄHTEET

Tutkimuskohde

Paasilinna, Arto (1981) *Ulvova mylläri*. Porvoo: WSOY.

Aikalaisarviot

Heikkilä, Esko A. (1982) Ulvova mylläri. *Nuori voima* 2, 29-30.

Heiskanen, Seppo (1981) Hulluksi mainittu mylläri. *Sosialidemokraatti* 14.11.

Karonen, Vesa (1981) Suden vuosi. *Helsingin Sanomat* 246 13.9.

Paavilainen, Matti (1981) Vaariviihdettä. *Uusi Suomi* 289 26.10.

Parkkinen, Jukka (1981) Mylläri, joka ulvoi. *Turun Sanomat* 288 25.10.

Seppälä, Arto (1981) Ulvovan myllärin hullunmylly. *Aamulehti* 246 13.9.

Stålhammar, Leo (1981) Musta huumori liian synkkänä. *Suomenmaa* 187 26.9.1981.

Arkistoaineisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma (SKS KIA). Arto Paasilinnan arkisto.

SKS KIA, Arto Paasilinnan arkisto. *Laki vaatii vainajia. Yhteiskunnallinen romaani rikollisten kansoittamasta yhteiskunnasta*. Julkaisematon romaanikäsikirjoitus 1958. B2176.

Painettu kirjallisuus ja luennot

Aapeli (1948) *Siunattu hulluus*. Porvoo: WSOY.

Ahvenjärvi, Kaisa (2017) *Päivitettyä perinnettä. Saamelaisen nykyrunouden saamelaiskuvastoja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Alasuutari, Pertti (2007) *Laadullinen tutkimus*. 6. painos. Tampere: Vastapaino.

Alho, Olli (1988) *Hulluuden puolustus ja muita kirjoituksia naurun historiasta*. Porvoo: WSOY.

Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelu*. Suom. Joel Kuortti. (*Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nation*, 1983/1991.) Tampere: Vastapaino.

Andersson, Claes (2008/2003) *Hulluudestamme ja hulluudestanne*. Helsinki: Kirjapaja.

Andersson, Claes & Pietikäinen, Petteri (2014) Hulluus ja kirjallisuus. Kaksi esitelmää ja keskustelu. *Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin Kymppin sarja*. 19.11.2014. Katsottavissa YouTubessa: <https://www.youtube.com/watch?v=xc1wQcvLMKc>. Tarkastettu 22.4.2017.

Atkinson, Paul (1995) *Medical Talk and Medical Work*. London: Sage.

Badiou, Alain (2004) *Etiikka. Essee pahan tiedostamisesta*. Suom. Janne Kurki. (*L'éthique: Essai sur la conscience du Mal*, 2003.) Helsinki: Apeiron Kirjat.

Bahtin, Mihail (2002) *François Rabelais. Keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Like. Suom. Tapani Laine & Paula Nieminen (*Tvoršestvo Fransua Rable i narodnaâ kul'tura srednevekovâ i renessansa*).

Barthes, Roland (2010) *Rakastuneen kielellä*. Suom. Tarja Roinila. (*Fragments d'un discours amoureux*, 1977). Helsinki: Nemo.

Berg, Marc & Mol, Annmarie (1998) *Differences in Medicine. Unraveling Practices, Techniques, and Bodies*. Durham: Duke University Press.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (2002) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. Vesa Raiskila. 3. painos. (*The Social Construction of Reality*, 1966.) Helsinki: Gaudeamus.

Booth, Wayne C. (1991) *The Rhetoric of Fiction*. Second Edition. Edition ensimmäinen painos 1983. Ensipainos 1961. London: Penguin Books.

Butler, Judith (2006) *Hankala sukupuoli. Feministi ja identiteetin kumous*. Helsinki: Gaudeamus.

Derrida, Jacques (1988) Positioita. Keskustelu Jean-Louis Houdebinnen ja Guy Scarpettan kanssa. Teoksessa *Positioita. Keskusteluja Henri Ronsen, Julia Kristevan, Jean-Louis Houdebinnen ja Guy Scarpettan kanssa*. Suom. Outi Pasanen (*Positions*, 1972). [Helsinki:] Gaudeamus, 45–100.

Dols, Michael (2011) *Majnūn. The Madman in Medieval Islamic Society*. Edited by Diana E. Immisch. Oxford: Clarendon Press.

Douglas, Mary (2000) *Puhtaus ja vaara. Rituaalisten rajanvedon analyysi*. Suom. Virpi Blom & Kaarina Hazard. (*Purity and Danger*, 1966.) Tampere: Vastapaino.

Eskelinen, Jari (2004) Toiseuden pelkoa vai lähimmäisenrakkautta? 1970- ja 1980-lukujen keskiolutkysymys ja tutkijan näkökulman valinta. *Lähde* 2, 45–60.

Eskelinen, Markku (2016) *Raukoilla rajoilla. Suomenkielisen proosakirjallisuuden historiaa*. Helsinki: Siltala.

Feder, Lillian (1983) *Madness in Literature*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.

Foucault, Michel (1988) *Madness and Civilization. A History of Insanity in the Age of Reason. (Folie et déraison. Histoire de la folie, 1961.)* Engl. Richard Howard. New York: Vintage Books.

Foucault, Michel (2003) *Abnormal. Lectures at the Collège de France 1974–1975*. Engl. Graham Burchell (*Les Anormaux: Cours au Collège de France 1974–1975, 1999*). New York: Picador.

Foucault, Michel (2005) *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. (*L'archéologie du savoir, 1969.*) Tampere: Vastapaino.

Foucault, Michel (2009) *History of Madness*. Edited by Jean Khalfa. Engl. Jonathan Murphy & Jean Khalfa. Lisäpainos. (*Folie et déraison. Histoire de la folie à l'âge classique, 1961.*) Engl. Richard Howard. New York: Vintage Books.

Freud, Sigmund (2006) *Tapauskertomukset*. Suom. Seppo Hyrkäs. Helsinki: Teos.

Goatly, Andrew (2003) *The Language of Metaphors*. Ensimmäinen painos 1997. London: Routledge.

Goffman, Erving (1987) *Asylums. Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Ensimmäinen painos 1961. London: Penguin Books.

Goodman, Nelson (1993) Tehty todellisuus. Suom. Markus Lammenranta. Teoksessa Arto Haapala & Markus Lammenranta (toim.) *Kauneudesta kauhuun. Kirjoituksia taidefilosofiasta*. [Helsinki:] Gaudeamus, 67–96.

Grönros, Eija-Riitta (1995) Sävyt ja vivahteet. Sanojen tyylilajin osoittaminen sanakirjassa. Teoksessa Maija Länsimäki (toim.) *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 80. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 321–329.

Haapala, Arto & Pulliainen, Ukri (1998) *Taide ja kauneus. Johdatus estetiikkaan*. Helsinki: Kirjapaja.

Hacking, Ian (2009) *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suom. Inkeri Koskinen. (*The social construction of what?, 1999.*) Tampere: Vastapaino.

Hakosalo, Heini (2012) Lääketieteellisten käsitteiden historia – esimerkitapaus 1800-luvun aivotutkimuksesta. Teoksessa Marja-Liisa Honkasalo & Hannu Salmi (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto, 27–57.

Hall, Stuart (1999a) Toisen spektaakkeli. Teoksessa *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 139–222.

- Hall, Stuart (1999b) Me ja muut – Diskurssi ja valta. Teoksessa *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 77–138.
- Hall, Stuart (1999c) Kuka tarvitsee identiteetin käsitettä? Teoksessa *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 245–271.
- Hall, Stuart (1999d) Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä. Teoksessa *Identiteetti*. Suom. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Tampere: Vastapaino, 19–76.
- Hartikainen, Anita & Väisänen, Juha (2015) Jäniksenä oravanpyörässä. Yhteiskunnallinen muutos ja uusliberalistinen subjekti Tuomas Kyrön ja Arto Paasilinnan romaaneissa. *Sanelma. Kotimaisen kirjallisuuden vuosikirja 2015*. Turku: Turun yliopisto, 68–89.
- Hautamäki, Lotta (2016) *Movements of Moods: Interplay Between Science, Clinical Practice and Patient in Psychiatry*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heikkinen, Kaija (2004) Muistitieto – akkojen puuhia? *Lähde* 2, 35–44.
- Helén, Ilpo (1997) *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. [Helsinki]: Gaudeamus.
- Helminen, Marjut & Kauttu, Kyllikki (1998) *Ajankuvia mielenterveydestä. Mielenterveyslehti aikansa tulkkina 1928–1995*. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Helle, Anna (2014) Nykykirjallisuutemme kirjallisuushistoriallinen kartoitus. Arvio teosparista *Suomen nykykirjallisuus 1–2. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 2, 87–89.
- Hietalahti, Jarno (2015) Huumorin kahlittu vapaus. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Hakamies & Elina Lampela (toim.) *Huumorin skaalat. Esitys, tyyli, tarkoitus*. Kalevalaseuran vuosikirja 94. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 19–35.
- Hirsjärvi, Irma (2006) *Ihmeen tuntua. Näkökulmia lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Honkasalo, Marja-Liisa (2000) Miten sairaus rakentuu sosiaalisesti? Teoksessa Ilka Kangas, Sakari Karvonen & Annika Lillrank (toim.) *Terveystieteiden suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 53–73.
- Honkasalo, Marja-Liisa & Salmi, Hannu & Launis Veikko (2012) Johdanto. Teoksessa Honkasalo & Salmi (toim.) *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto.
- Hypén, Tarja-Liisa (2015) *Minä olen imagoni. Jari Tervon tuotanto, brändi ja kirjailijuus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hämeen-Anttila, Virpi & Hämeen-Anttila, Jaakko (2005) *Rakkauden atlas*. Helsinki: Otava.
- Joensuu, Juri (2004) Seitsemän veljeksien villitseminen. Transgressio Aleksis Kiven romaanissa. Teoksessa Outi Oja, Kaisa Ahvenjärvi, Elina Jokinen & Marjaana Männikkö (toim.) *Rappauksia. Esseitä kirjallisuudentutkimuksesta*. Jyväskylä: Atena.

Joensuu, Juri (2014a) Skitsofrenia ja proseduraalinen kieli. Luento. Mielen kulttuuri. Kerrottu, koettu ja kuvitettu hulluus. Maailman mielenterveyspäivän seminaari 10.10.2014 Jyväskylän yliopistossa. Järjestäjänä Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden, museologian, taidehistorian ja taidekasvatuksen opiskelijoiden ainejärjestö Corpus ry.

Johannisson, Karin (2012) *Melankolian huoneet. Alakulo, ahdistus ja apatia sisällämme*. Suom. Ulla Lempinen (*Melankoliska rum. Om ångest, leda och sårbarhet i förfluten tid och nutid*, 2009). Jyväskylä: Atena.

Jokinen, Arto (2000) *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri*. Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) Kategoriat, kulttuuri & moraali. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere: Vastapaino.

Jääntti, Saara (2006) Diagnoosin paikka. Naisten kertomuksia psykiatrian potilaiksi tulemisesta. Teoksessa Katri Komulainen, Hannu Rätty & Jussi Silvonen (toim.) *Hulluudesta itsehallintaan. Uuden historian näkökulmia psyykkisiin ilmiöihin ja ammattikäytäntöihin*. Psykologian tutkimuksia 25. Joensuu: Joensuun yliopisto, 248–272.

Jääntti, Saara (2012) *Bringing madness home. The multiple meanings of home in Janet Frame's Faces in the water, Bessie Head's A question of power and Lauren Slater's Prozac diary*. Jyväskylä studies in humanities 181. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Jääntti, Saara (2014a) Koti ja hulluus, koditon hulluus. *Niin & näin* 21 (4), 77–79.

Jääntti, Saara (2014b) *Luovuus ja hauras mieli* -luentosarjan johdantoluento 27.10. Jyväskylän yliopistossa.

Jääntti, Saara (2015) Kulttuurinen mielenterveystutkimus. Luento. Jyväskylän Talvi 20.3.2015 Jyväskylän yliopistossa.

Kailas, Uuno (1926) *Silmästä silmään. Runoja*. Helsinki: Holger Schildtin kustannusosakeyhtiö.

Karkama, Pertti (1994) *Kirjallisuus ja nykyaika. Suomalaisen sanataiteen teemoja ja tendenssejä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karkulehto, Sanna (2007) *Kaapista kaanoniin ja takaisin. Johanna Sinisalon, Pirkko Saision ja Helena Sinervon teosten queer-poliittisia luentoja*. Oulu: Oulun yliopisto.

Karkulehto, Sanna (2011) "Ei kaikki ole miltä näyttää" – Queer-teoreettinen kirjallisuudentutkimus ja koulujen avoimuuskasvatus. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto, 197–213.

Karkulehto, Sanna & Käätä, Pietari & Laine, Kimmo (2011) Kansalliset kertomukset elokuvina. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajarvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja ja politiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 327–334.

- Keltikangas-Järvinen, Liisa (2006) Ympäristö vai perimä – psykologian pitkä tie tasapainoiseen ihmiskäsitykseen. *Tieteessä tapahtuu* 2, 5–9.
- Kivi, Aleksis (1984a) Seitsemän veljestä. Teoksessa *Kootut teokset 1*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 399. Viides, tarkistettu painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–385.
- Kivi, Aleksis (1984b) Olviretki Schleusingenissä. Teoksessa *Kootut teokset 3*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 399. Viides, tarkistettu painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–93.
- Kirstinä, Leena (2007) *Kansallisia kertomuksia. Suomalaisuus 1990-luvun proosassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1110. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kirstinä, Leena & Turunen, Risto (2011) Nykyproosan solmukohtia ja avauksia. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiainluoma, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja ja politiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 41–78.
- Kivimäki, Ville (2004) Pääkirjoitus. *Lähde* (2), 7–10.k
- Kivistö, Sari & Riikonen, H. K. (2012) *Satiiri Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1396. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koistinen, Aino-Kaisa (2015) *The Human Question in Science Fiction Television. (Re)Imagining Humanity in Battlestar Galactica, Bionic Woman and V*. Jyväskylä Studies in Humanities 248. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Koivunen, Anu & Lehtonen, Mikko (2011) Miltä tuntuu todella? Arjen kulttuuriset merkityskamppailut. Teoksessa Anu Koivunen & Mikko Lehtonen (toim.) (2011) *Kuinka meitä kutsutaan? Kulttuuriset merkityskamppailut nyky-Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Komulainen, Katri & Rätty, Hannu & Silvonen, Jussi (2006) Johdanto. Psykologian historian kahdet kasvot. Teoksessa Katri Komulainen, Hannu Rätty & Jussi Silvonen (toim.) *Hulluudesta itsehallintaan. Uuden historian näkökulmia psyykkisiin ilmiöihin ja ammattikäytäntöihin*. Psykologian tutkimuksia 25. Joensuu: Joensuun yliopisto, 5–9.
- Korpela, Jorma (1963) *Martinmaa, mieshenkilö*. Toinen painos. 1. painos 1948. Porvoo: WSOY.
- Koskela, Lasse & Rojola, Lea (1997) *Lukijan ABC-kirja. Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin*. Tietolipas 150. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskinen, Taavi (2006) Neroiksi ei synnytä, neroiksi tullaan. Teoksessa Taavi Koskinen (toim.) *Kirjoituksia neroudesta. Myytit, kultit, persoonat*. Helsinki: Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura, 9–56.
- Kovala, Urpo (2013) Populismi liikkeenä ja retoriikkana. Luento. *Taiku tutkii* -luentosarja 20.11.2013 Jyväskylän yliopistossa.

Kukkonen, Tiina (2014) Ahdistus ja aika Aleksis Kiven teksteissä. Luento. Mielen kulttuuri. Kerrottu, koettu ja kuvitettu hulluus. Maailman mielenterveyspäivän seminaari 10.10.2014 Jyväskylän yliopistossa. Järjestäjänä Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden, museologian, taidehistorian ja taidekasvatuksen opiskelijoiden ainejärjestö Corpus ry.

Kurki, Janne (2006) Voyeristin toivelahja? Arvio Sigmund Freudin *Tapauskertomusten* suomennoksesta. *Niin & näin* (3), 137–139.

Kurki, Janne (2012) Ruohonjuuritason lacanilaista psykodiagnostiikkaa. Psykoosi, perversio ja neuroosi. *Psykoteria* 31 (2), 170–180.

Kuuva, Sari (2014) Tapaus Edvard Munch. Luento. Mielen kulttuuri. Kerrottu, koettu ja kuvitettu hulluus. Maailman mielenterveyspäivän seminaari 10.10.2014 Jyväskylän yliopistossa. Järjestäjänä Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden, museologian, taidehistorian ja taidekasvatuksen opiskelijoiden ainejärjestö Corpus ry.

Kähmi, Karoliina (2015) ”Kirjoittaminen on tie minuun, minusta sinuun”. *Ryhmämuotoinen kirjoittaminen ja metaforien merkitys psykoosia sairastavien kirjallisuusterapiassa*. Scriptum. Creative writing reseach journal Vol. 2, 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Könönen, Maija (2013a) A Holy Fool or a Delirious Lunatic – Madness as a Virtue in Russian Literature. *Wiener Slawistischer Almanach* 70, 5–29.

Könönen, Maija (2013b) Selittääkö pyhä hulluus venäläisyyden olemusta? Kirja-arvostelu. *Idäntutkimus* (1), 100–103.

Lakoff, George & Johnson Mark (1980) *Metaphores We Live By*. Chicago: The Chicago University Press.

Larjavaara, Matti (1990) *Suomen deiksis*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Larjavaara, Matti (2007) *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lassila, Pertti (1999) (toim.) *Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomen kirjallisuushistoria 3*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lehtonen, Mikko (1994) Kulttuurintutkimus modernin kritiikkinä. *Niin & näin* 1, 13–19.

Lehtonen, Mikko (2000) *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. 3.–4. painos. Tampere: Vastapaino.

Linna, Väinö (1956) *Tuntematon sotilas*. 4. kansanpainos. Porvoo: WSOY.

Länsimäki, Maija (1995) Varusnainen ja seikkailukoulutus. Miten kieleen tulee uusia sanoja. Teoksessa Maija Länsimäki (toim.) *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisuja 80. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 253–261.

Lyytikäinen, Pirjo (2004) *Vimman villityt pojat. Aleksis Kiven Seitsemän veljeksien laji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Lönnqvist, Jouko (2006) Potilaan tutkiminen - Mielenterveyden häiriöiden luokittelu. Teoksessa Jouko Lönnqvist, Martti Heikkinen, Markus Henriksson, Mauri Marttunen & Timo Partonen (toim.) *Psykiatria*. 2.-4. painos. Helsinki: Duodecim, 21-56.
- Löytty, Olli (2005a) Johdanto. Toiseuttamista ja tilakurittomuutta. Teoksessa Olli Löytty (toim.): *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Helsinki: Gaudeamus, 7-24.
- Löytty, Olli (2005b) Toiseus. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.): *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 161-189.
- Lyytikäinen, Pirjo (1999) Tuhoutukoon maailma. Lopun aikojen kirjallisuutta. Teoksessa Tuomas M.S. Lehtonen (toim.) *Lopun leikit. Uskon, historian ja tieteen eskatologiat*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lyytikäinen, Pirjo (2004) *Vimman villityt pojat. Aleksis Kiven Seitsemän veljeksien laji*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Maamies, Sari (1995) Neekeri ja musta. Teoksessa Maija Länsimäki (toim.) *Sana kiertää. Kirjoituksia suomen kielestä*. Kotimaisten kielten keskuksen julkaisu 80. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, 330-332.
- Niemi, Juhani (1975) *Populaarikirjallisuus Suomessa. Huokean viihdekirjallisuuden osakulttuurin erittelyä*. Helsinki: WSOY.
- Niemi-Pynttari (2013) Kiihko ja kauneus. Dionyysinen ja apolloninen Nietzscheillä. Luento *Estetiikka ja taiteenteoria* -kurssilla 6.11. Jyväskylän yliopistossa.
- Novitz, David (1987) Fiktio ja tiedon kasvu. Teoksessa Markus Lammenranta & Arto Haapala (toim.) *Taide ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 187-206.
- Nygård, Toivo (1998) *Erilaisten historiaa. Marginaaliryhmät Suomessa 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa*. Jyväskylä: Atena.
- Nyqvist, Sanna & Kauppinen, Antti (2006) Eettistä tulkintaa etsimässä. Teoksessa Jaana Hallamaa, Veikko Launis, Salla Lötjönen & Irma Sorvali (toim.) *Etiikkaa ihmistieteille*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 220-240.
- N[urmi], Bruno (1915) *Hullun kirjoissa*. Kaksinäytöksinen huvinäytelmä. Kuopio: U. W. Telén.
- O'Brien-Moore, Ainsworth (1924) *Madness in Ancient Literature*. Weimar: R. Wagner Sohn.
- Ojajarvi, Jussi (2006) *Supermarketin valossa. Kapitalismi, subjekti ja minus Mari Mörön romaanissa Kiltin yön lahjat ja Juha Seppälän novellissa "Supermarket"*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Oksala, Teivas (1986) *Eino Leinon tie Paltamosta Roomaan. Tutkielmia runoilijan suhteesta antiikkiin ja klassiseen perintöön*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 442.

Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Onerva, L (1982) *Mirdja*. Kahdeksas painos. Ensimmäinen painos 1908. Helsinki: Otava.

Paasilinna, Arto (2010) Miten kirjani ovat syntyneet. Teoksessa Ritva Haavikko (toim.) *Miten kirjani ovat syntyneet. Virikkeet, ainekset, rakenteet*. Helsinki: WSOY, 279–300.

Peltoniemi, Pentti (1996) *Katson rohkeasti takaisin. Psykkisesti sairaiden omaiset kirjoittavat*. [Helsinki]: Mielenterveyden keskusliitto ry.

Pietikäinen, Petteri (2013) *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Platon (1999) Faidros. Suom. Pentti Saarikoski. Teoksessa *Teokset III*. Helsinki: Otava, 143–206.

Porter, Roy (2002): *Madness. A Brief History*. Oxford: Oxford University Press.

Puolimatka, Tapio (1999) *Kasvatus ja filosofia*. 3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

Rahja, Essi (2010) The psychotic places of Maria – Autobiographical places in Maria Vaara's novels. Esitelmä. 25.11.2010. Portugali: Evora. Tiedot: <https://solecris oulu.fi/crisyp disp / /fi/cr redir all/fet/fet/sea? direction=5&id=67231404>. Tarkastettu 22.4.2017.

Rahja, Essi (2011) Skitsofrenia Maria Vaaran tuotannossa humanistisen lääketieteen näkökulmasta. *Taide ja taudit* -esitelmäsarja. 19.1.2011. Tampereen yliopisto. Tiedot: http://www.uta.fi/ltl/oppiaineet/kirjallisuus/oppiaineet/yhteiset_hankkeet/taidejautaut.html. Tarkastettu 22.4.2017.

Rantala, Päivi (2009) *Erilaisia tapoja käyttää kylähullua. Kalkkimaan pappi aatteiden ja mentaliteettien tulkkina 1800-luvulta 2000-luvulle*. Turku: k&h, Turun yliopisto.

Rantalaiho, Liisa (2010) Erving Goffman – Terveiden ja sairauden dramaturgia. Teoksessa Ulla Ashorn, Lea Henriksson, Juhani Lehto & Paula Nieminen (toim.) *Yhteiskunta ja terveys. Klassisia teoreettisia näkökulmia*. Helsinki: Gaudeamus, 94–112.

Rantanen, Päivi (1997) *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rimmon-Kenan, Shlomith (1991) *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Auli Viikari. (*Narrative Fiction: Contemporary Poetics*, 1983.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Roos, J. P. (1999) Piilomasennus – suomalaisten miesten kansantauti? Teoksessa Sari Näre & Anna Anttila (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. Tietolipas 156. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 176–192.

Rossi, Leena-Maija (2015) *Muuttuva sukupuoli. Seksuaalisuuden, luokan ja värin politiikkaa*. [Helsinki]: Gaudeamus.

Runeberg, Johan Ludvig (1883) *Fänrik Ståls sägner*. Helsingfors: G. W. Edlund.

Runeberg, Joh. Ludv. (1909) Vänrikki Stoolin tarinat. Suom. Otto Manninen. Teoksessa *Teokset II*. Toimittaneet Juhani Aho, Paavo Cajander, Arvi Jännes, Eino Leino, O. Manninen & Alpo Noponen. Porvoo: WSOY.

Ruohonen, Voitto (1999) Kirjallisuus ja arvokriisi. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) *Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Suomen kirjallisuushistoria 3*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 268–279.

Räty, Hannu (1986) *Maailma ilman mielisairautta. Tutkimus mielisairauden sosiaalisesta representaatiosta*. Psykologian tutkimuksia 5. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Räty, Hannu (1987) *Uhka vai uhri. Tutkimus mielisairauteen asennoitumisesta*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 10. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Saariluoma, Liisa (2000) Hermeneutiikka, teoria ja ”toisen” kohtaamisen ongelma. Teoksessa Mika Hallila & Tellervo Krogerus (toim.) *Rajatapauksia*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 53. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–26.

Sakellari, Evanthia (2014) *Exploring the Impact of Mental Health Education on Adolescents' Perceptions about Mental Health and Mental Illness. Improving Community Health*. Turun yliopiston julkaisuja D 1133. Turku: Turun yliopisto.

Salin, Sari (2008) *Narri kertojana. Kultaisesta aasista suomalaiseen postmodernismiin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1180. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Salin, Sari (2015) Miehen ja jäniksen välisestä ystävyyydestä. Jäniksen merkitys ja triksterismi Arto Paasilinnan romaanissa *Jäniksen vuosi*. *Trace – Finnish Journal for Human-Animal Studies* 1, 4–23.

Sallamaa, Kari (1997) Kirjallisuus ja hulluus. Teoksessa Tarja Heiskanen (toim.) *Reunamerkintöjä hulluuteen*. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura, 110–119.

Salmenniemi, Harry (2017) *Uraanilamppu ja muita novelleja*. Helsinki: Siltala.

Sarmavuori, Katri (1998) Muupallon heijastukset maapalloon. *Portti, Tampereen science fiction seuran lehti* 17 (2), 29–33.

Sassi, Ville (2012) *Uudenlaisen pahan unohdettu historia. Arvohistoriallinen tutkimus 1980-luvun suomalaisen romaanin pahan tematiikasta ja ”pahan koulukunta” -vuosikymmenmääritteen muodostumisesta kirjallisuusjärjestelmässä*. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 25. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.

Schaefer, J. D., Caspi, A., Belsky, D. W., Harrington, H., Houts, R., Horwood, L. J., . . . Moffitt, T. E. (2017). Enduring mental health: Prevalence and prediction. *Journal of Abnormal Psychology*, 126 (2), 212–224.

Schwanck, Iris (2013) Kirjallisuutemme maailmalla. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1390:2. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 262–270.

Scull, Andrew (2011) *Madness. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Sevänen, Erkki (2011) Kirjallisuus maailman merkityksellistäjänä. Teoksessa Voitto Ruohonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.) *Paluu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 247–297.

Sihvo, Hannes (1990) Hullu kirjoissa. Teoksessa Pekka Laaksonen, Ulla Piela & Pirkko Lahti (toim.) *Hullun kirjoissa. Näkökulmia suomalaiseen kylähulluuteen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 508. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 13–38.

Soikkeli, Markku (2013) Fantasia ja scifi tiellä uuskuumaan. Teoksessa Mika Hallila, Yrjö Hosiaisuus, Sanna Karkulehto, Leena Kirstinä & Jussi Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 1. Lajeja ja politiikkaa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 280–288.

Soikkeli, Markku (2016) *Tuttua lemmenouhua. Johdatus rakkauskertomusten poetiikkaan, historiaan ja filosofiaan*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Sontag, Susan (1991) *Sairaus vertauskuvana & Aids ja sen vertauskuvat*. Suom. Osmo Saarinen. Helsinki: Love Kirjat.

Suutela, Hanna (2006) Nerous, teatteri ja sukupuoli. Kansallisen tradition piirteitä Jouko Turkan julkisuuskuvassa. Teoksessa Taavi Koskinen (toim.) *Kirjoituksia neroudesta. Myytit, kultit, persoonat*. Helsinki: Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura, 57–81.

Szasz, Thomas S. (1987/1962) *The Myth of Mental Illness. Foundations of a Theory of Personal Conduct*. 8. painos. London: Paladin Grafton Books.

Taira, Teemu (2004) Identiteettipolitiikan vaihtoehto? Paikantuminen ja henkilökohtaisuus sitoutumisena. Teoksessa Latvala, Johanna, Peltonen, Eeva & Saresma, Tuija (toim.) *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 109–133.

Tarkiainen, V. & Harmas, Herta (1943) *Suomen kansan kannel. Vanhaa kansanrunoutta julkaistuna alkuperäisten kirjaanpanojen mukaan*. Helsinki: Otava.

Tuohela, Kirsi (2006) Pimeästä. Kirjoitettu melankolia Victoria Benedictssonin päiväkirjassa. Teoksessa Katri Komulainen, Hannu Rätty & Jussi Silvonen (toim.) *Hulluudesta itsehallintaan. Uuden historian näkökulmia psyykkisiin ilmiöihin ja ammattikäytäntöihin*. Psykologian tutkimuksia 25. Joensuu: Joensuun yliopisto, 248–272.

Tuohela, Kirsi (2008) *Huhtikuun tekstit. Kolmen naisen koettu ja kirjoitettu melankolia 1870–1900*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1161. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuohela, Kirsi (2014) *Potilaan kokemus ja kirjoittamisen historia*. Luento. Mielen kulttuuri. Kerrottu, koettu ja kuvitettu hulluus. Maailman mielenterveyspäivän seminaari 10.10.2014 Jyväskylän yliopistossa. Järjestäjänä Jyväskylän yliopiston kirjallisuuden, museologian, taidehistorian ja taidekasvatuksen opiskelijoiden ainejärjestö Corpus ry.

Tuomainen, Raimo & Myllykangas, Markku & Elo, Jyrki & Ryynänen, Olli-Pekka (1999) *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Tampere: Vastapaino.

Turunen, Risto (2011) Ideologia, diskurssi ja representaatio. Teoksessa Voitto Ruohonen, Erkki Sevänen & Risto Turunen (toim.) *Paluu maailmaan. Kirjallisten tekstien sosiologiaa*. 298–336.

Vadén, Tere (1998) Mustaa valkoisella. Arvio Olli Löytyn teoksesta *Valkoinen Pimeys. Niin & näin* (1), 72.

Vilkuna, Kustaa H. J. (1996) Kun hullujenhuoneeseen kerran joutuu, ei poispääsyä enää ole. Mielenheikkous, kehitysvammaisuus ja tartuntavaara 18. vuosisadalla. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela, Timo Pitkänen, & Päivi Alamäki (toim.) *Kirkonkirjat paikallisyhteisön kuvaajina*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 213–250.

Ylä-Kapee, Annina (2014a) *Telling Madness. Narrative, Diagnosis, Power, and Literary Theory*. Tampere: Tampere University Press.

Ylä-Kapee, Annina (2014b) Musta vai/ja sairaus? Transkulttuurinen psykiatria ja Blue/Orange. *Niin & näin* 21 (4), 69–72.

Ågren, Gösta (2016) *Samlade dikter 1955–2015*. [Helsingfors]: Schildts & Söderströms.

Ågren, Gösta (1991) *Katve. Valittu runous 1955–1985*. Suom. Caj Westerberg. Porvoo: WSOY.

Åhlbeck-Rehn, Jutta (2006) *Diagnostisering och disciplinering. Medicinsk diskurs och kvinnligt vansinne på Sjölä hospital 1889–1944*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Sähköiset lähteet

Joensuu, Juri (2014b) Haarautuvaa, harhautuvaa informaatiota. Lisää näkökulmia Kalevi Seilosen *Metsäroistoon*. <http://mahdollisenkirjallisuudenseura.net/wp-content/uploads/MKS-Joensuu-Metsäroisto.pdf> 18.5.2014. *Esseitä suomalaisesta kokeellisesta proosasta*. Mahdollisen Kirjallisuuden Seura.

Kalevala. <http://neba.finlit.fi/kalevala/> 1.8.2017. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kielitoimiston sanakirja (2017) <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi> 18.3.2016. Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy.

Kotivuori, Yrjö *Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852: Karl Johan Lind*. Verkkojulkaisu 2005 <<https://ylioppilasmatrikkeli.helsinki.fi/henkilo.php?id=16938>>. Luettu 27.7.2017.

Madness & Literature Network, The (2014) www.madnessandliterature.org 1.12.2013.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Kirkon keskusrahasto. <http://www.evli.fi/raamattu/1992/>

ARTIKKELIT

I

”Sanovat minua hulluksi” – Hulluuden nimeämisestä ja nimeämisen syistä Arto Paasilinnan Ulvovassa myllärissä

Jani Tanskanen, 2017

Vertaisarvioinnissa.

Ennen julkaisemista pyydettävissä tekijältä.